

Poštnina plačana v gotovini.

V Ljubljani, v juliju 1922.

POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XLIII.

Štev. 5.—8.

Vsebina:

Razprave:

1. † M. J. Nerat	102
2. Šolska reforma in nižje srednje šolstvo	113
3. L. Hearn-J. Baukart: Iz japonske šole	118

Iz šolskega dela:

1. Ana Pfeifer: Elementarni pouk v čitanju in pisanju na podlagi samodelavnosti
(Konec)	123

Telesna vzgoja:

1. Dr. Ljud. Pivko: Rajalne vaje	129
2. Fr. Grm: Higijena govora. (Konec)	134

Razgled:

A. Slovestvo. Prof. A. Sič: Narodni okraski na pirhih in kozuhih. (Božo Račič). —
Ostojič-Erjavec: Srbske narodne pripovedke. (Flerč). — Slovenska poetika. (—n.)	138
B. Časopisni vpogled.	144
C. To in ono. Tovarišu - začetniku ob nastopu prve službe. (Švilligof). — Usoda
načrta zakona o o-novnih šolah (F.) — Iz razstav otroških del v Zagrebu. —
— K III. mednarodnemu kongresu za moralno vzgojo v Švici. — Drobne pe-
dagoške novice. — Filozofski slovar. (Dr. Fr. Derganc).	146

Last in založba

Udruženja Jugoslovanskega Učiteljstva. — Poverjeništvo Ljubljana.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Uredništvo je prejelo od zadnjega zaključka naslednje liste in knjige:

1. Zvonček. List s podobami za slovensko mladino. — Ljubljana. Leto XXXIII., št. 3./4., 5.
2. Njiva. Ljubljana. II. L., šte. 1.—2.
3. Slovenski učitelj. Glasilo jugoslov. krščanskega učiteljstva. — Ljubljana. Leto XXIII., šte. 2.—3.
4. Čas. Znanstvena revija »Leonove družbe«. — Ljubljana. Letnik XVI., zv. 4.
5. Prerod. Glasnik za нравno povzdigo naroda. — Ljubljana. Leto I., šte. 3., 4., 5.
6. Naši zapiski. Socialistična revija. — Ljubljana. Letnik XIV., šte. 3.—4.
7. Socialna misel. Mesečnik za vse panoge socialnega in kulturnega življenja. — Ljubljana. Letnik I., šte. 1.
8. Novi zapiski. Mesečna revija. — Ljubljana. I. letnik, 3., 4., 5. zvezek.
9. Kres. Družinski list. Ljubljana. I. letnik, šte. 8.
10. Učitelj. Pedagoški in znanstveni list. Organ UJU. — Beograd. II. letnik, št. 7.
12. Priroda. Popularni časopis. — Zagreb. God. XII. Broj 3, 4, 5.
12. Завичай, дечји лист. Скопје. Год. III. Бр. 3.
14. Pedagogické Rozhledy. — V Praze, 1922. Sešit 1—2, 3—4.
15. Komenský. — V Zabřeze. Ročník XLIX. Číslo 9, 10—11, 12, 13.
16. Škola měšťanská. — V Praze. Ročník XXIV. Číslo 6, 7, 8, 9, 10.
17. Dr. K. Štrekelj: Historična slovnica slovenskega jezika I. sn. — Zgod. društvo v Mariboru. 1922.
18. Srbske narodne pripovedke. — Učit. tisk. — Ljubljana. 1922.
19. E. Gangl: Sfinga. — Učit. tisk. — Ljubljana. 1922.
20. Pedagoški zbornik. XIX. zv. — S. Š. M. — Ljubljana. 1921.
21. Fr. Fink: Posebno ukoslovje pouka v elementarnem razredu osnovnih šol. — S. Š. M. — Ljubljana 1921.
22. Dr. Ljud. Pivko in Adolf Schaub: Telovadba. — 2. zv. — S. Š. M. Ljubljana 1921.
23. V. Štěpanek — V. Pivkova: Dnevnik mladega človeka. — S. Ž. M. — Maribor 1922.
24. Dr. M. Ambrožič: Materinska pomoč. — Ljubljana. 1921.

Redakcija te številke se je zaključila 1. junija 1922.

POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 20 Din, pol leta 10 Din, četrt leta 5 Din. Posamezni zvezki stanejo Din 2*50.
--

Naročnino in reklamacije sprejema upravnistvo listov UJU poverj. Ljubljana, Frančiškanska ulica 6. — Roko- pise je pošiljati na naslov: Pavel Flerč, okr. šolski nadzornik v Ptuj.

Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

MIHA J. NERAT

je dne 2. maja t. l. v Mariboru umrl.

* * *

Z njim je legel v grob petin-tridesetletni urednik „Popotnika“.

Z njim je preminul duhovni organizator slovenskega učiteljstva.

V njem je smrt zagrnila v noč človeka, ki mu je življenjski ideal bila duševna svoboda učitelja.

M. J. Nerat.

Dne 26. prosinca 1845. leta je bilo, ko se je rodil posestniku Mihaelu Neratu in njegovi ženi Tereziji v Hot.nji vasi v slivniški župniji pri Mariboru deček; krstili so ga po očetu za Mihaela, priimek pa so mu vpisali v krstno knjigo »Nerath«, kakor je ostalo v službenih listinah do l. 1881. Oče Miha je bil pristavnik v »Wartenheimu«, sinu pa je odločila usoda, da bo oral drugačno ledino. Ko je bil star 5 let, se je oče v isti službeni lastnosti z družino preselil v »Burg Maierhof« v Mariboru. Tako je začel mali Mihec svoje šolovanje v Mariboru; najprej pri Sv. Magdaleni čez Dravo, ko pa se je l. 1854/5 ustanovila farna šola pri Devici Mariji v Graškem predmestju, pa v to šolo. Ta šola se je leta 1874. izpremenila v šolo za okoliško občino Krčevino, njen prvi nadučitelj kot tak pa je bil baš M. J. Nerat.

O svojem šolskem obiskovanju mi je sam pripovedoval sledeče:

»Farna šola v Graškem predmestju je imela slovenski učni jezik, medtem ko smo se v prejšnji (Magdal.) poučevali le nemški. Učenci smo namreč bili le Slovenci, in jaz sem tukaj — namreč v novi šoli — prav lepo napredoval in bil »primus«. Imeli pa smo tudi izbornega, mladega, a vestnega učitelja Franca Roškerja. Silno radi smo ga imeli, jaz sem ga čislal kot višje bitje in njegov poklic kot ideal, ki sem se od tedaj že trudil ga doseči. Zakaj ko sem kot 10 letni deček prestopil odtod v mestno normalko v 4. razred, sem storil trden sklep, da postanem tudi jaz učitelj in nič drugega. Zvest svojemu sklepu sem po dovršenem 1. letniku realke naprosil svojega bivšega vzoručitelja Roškerja, ki je medtem prišel za šolnika k Sv. Janžu na Drav. polju, da me je sprejel za praktikanta. Leta 1859. sem nameraval vstopiti v preparandijo, ki je tedaj imela le en tečaj. A ker še nisem dovršil 15. leta, nisem bil sprejet in moral sem vstopiti v II. tečaj realke, ker bi se brez tega sploh ne mogel več posvetiti učiteljstvu; zakaj preparandija je bila medtem razširjena na 2 letnika, in kdor je hotel biti sprejet, se je moral izkazati s primernimi predštudijami, s spodnjo gimnazijo ali realko.«

Obiskoval je torej realko, medtem pa je prejemal tudi prvo pripravo za »školniški« stan. Kakšna je bila v tistih dneh ta priprava, naj pripoveduje kot dokument za svojo dobo izpričevalo, ki ga je v ta namen izdal župnijski urad v Št. Janžu na Dravskem polju dne 30. sept. 1860:

»Es wird hiemit pfarrämtlich bezeuget, dass Michael Nerath..., bei der hiesigen Pfarrschule als Praktikant, in der Schule, beim Organisten- und Messnerdienste gebildet wurde; bei diesen Fächern mit

Eifer sich angelegen sein liess, in sittlicher Beziehung angemessen sich verhielt, in seinem ganzen Benehmen unterthänig, demüthig und bereitwillig war, daher derselbe zur Aufnahme in den Lehramts-Candidatenkurs empfohlen wird.« — Podpisana sta provizor in »Pfarrschullehrer« (zgoraj omenjeni Rošker).

Pozneje se je sicer Nerat otresel nekaterih lastnosti, ki mu jih pripisuje to izpričevalo — če jih je takrat res imel — in o »unterthänig« in »demüthig« v njegovem poznejšem življenju ni več sledu, zakaj njegov moški, samozavestni nastop je vse prej, kakor ti dve čednosti; takrat pa so ga, to je izpričevalo in njegove znanosti spravile leta 1862. na učiteljišče v Maribor.

Dne 31. julija 1863 so mu zapisali: »Kann als Lehrer an Trivialschulen mit deutscher und slovenischer Unterrichtssprache verwendet werden. Prvo službeno mesto pa je nastopil šele 1. maja 1864. Tedaj mu je podelil »F. B. Lavanter Konsistorium zu Marburg« službo provizoričnega podučitelja pri Sv. Lovrencu na Dravskem polju.

A že čez eno leto se začne Neratovo romanje po Spodnjem Štajerskem. Najprej je zamenjal ravno Ptujsko polje z griči, ki se dvigajo iz Murskega polja in leta 1865. ga najdemo pri Kapeli. Tu je ostal dve in pol leta, potem je nadaljeval službo provizoričnega podučitelja na Vranskem, odkoder je šel s pohvalnimi izkazi župnijskega urada in trške občine na Vranskem v žepu v Slovenske Gorice, in sicer k Sv. Trojici. Spet kar za eno leto; 19. vinotoka 1869 ga že najdemo v Kamnici pri Mariboru. Tukaj ga je nastavila prvič posvetna šolska oblast — bilo je v času, ko se je uveljavil novi državni šolski zakon. Leto 1870. ga je povedlo v visoko Ribnico na Pohorju kot »provizoričnega nadučitelja«, kjer ga je potrdil deželni šolski svet štajerski s 1. prosincem 1871 za definitivnega nadučitelja.

Ko si je tako pridobil stalno mesto, si je ustvaril še lastno ognjišče. Dne 5. junija 1871 se je v Ribnici na Pohorju poročil s hčerjo tamkajšnjega mesarja, gostilničarja in veleposestnika Karla Puhra — Elizo Puhrovo, ki mu je umrla šele pred nekaj leti. Družina se jima je hitro množila in postala z 10 otroki prava »učiteljska družina«. Da se je moral Nerat s tako mnogobrojno obitelji ob takratnih pičlih učiteljskih dohodkih boriti vse življenje s skrbmi, pač ni treba še posebe poudarjati.

Še enkrat se je selil Nerat: jeseni leta 1874. je nastopil nadučiteljsko mesto v Krčevini pri Mariboru, kjer je ostal do svoje upokojitve koncem vel. srpana 1909. leta.

Enkrat se je pač ločil od svojega mesta, ko je bil imenovan okrajnim šolskim nadzornikom za šolske okraje: Šmarje, Konjice, Celjska

okolica, Brežice, Kozje in Sevnica. Nadzorniški posel je opravljal od 1. listopada 1877. leta naprej štiri leta. Dalje ni hotel: njegovemu zdravju ni hasnilo potovanje od šole do šole, pa tudi razmere takrat niso bile po tem, da bi ostal v njih neupogljivi slovenski Nerat, ki mu je zlasti vedno presedal birokratizem.

Leta 1909. je bilo zaključeno njegovo aktivno šolsko delovanje. Dvajset let je bil tudi učiteljski zastopnik v okrajnem šolskem svetu mariborskem, mnogokrat predsednik domačega učiteljskega društva. Njegovo vsestransko šolsko delovanje so priznavale tudi šolske oblasti z raznimi pohvalami; leta 1899. je dobil naslov »šolski ravnatelj«, nekaj let pozneje tudi zlati zaslužni križec s krono.

Ko je stopil Nerat v pokoj, je dobivala šola v Krčevini nemško smer in vedno bolj nemško lice. Nerata je to bolelo in, prijateljem, katerim se je zaupal, je to večkrat potožil. Sam ni imel s šolo več nobenega stika. Tako dolgo ne, dokler je pritiskalo nemštvo na slovenski živel. Zato pa je leta 1918. po prevratu tem rajši prestopil zopet prag svoje slovenske krčevinske šole in takoj prevzel vodstvo razpuščenega krajnega šolskega sveta. Vodil ga je do svoje smrti in še zadnje dni je podpisoval uradne spise.

Na tem svojem mestu se je Nerat, ki je že zapadal apatiji svojih visokih let, naravnost pomladil. »Šolsko popisovanje sem izvršil sam,« mi je pravil pred tremi leti. »Po štiri do pet ur na dan sem hodil po naših grčih, vesel, da zopet enkrat popisujem našo deco za našo slovensko šolo. In kako mi dobro store ta pota! Domov se vrnem čil in z velikim tekom.« In pripovedoval je še dalje o svojem veselju in naročal, kaj in kako bi trebalo, da sedaj začne slovensko učiteljstvo. V mislih je bil zopet in še vedno organizator.

A ta njegova čvrstost poslednjih let je bila bolj navidezna. Že o Božiču leta 1913. ga je prvič zadela kap. Na izprehodu mu je postalo slabo in le s težavo so ga spravili domov. Toda okreval je kmalu, le leva noga mu od takrat »ni hotela več parirati«, kakor se je izražal, in tudi jezik je postal nekam okoren. Nekaj let kasneje ga je zadela kap drugič, na desni strani možgan pa se mu je odprla žilica, ki ni nehala več krvaveti. Štirinajst dni pred letošnjo Veliko nočjo je začel vidno slabeti; poležaval je in ni hodil več na običajni izprehod. Leva roka je postala mrtvoudna in Nerat je ukrenil vse potrebno za slučaj smrti, čeprav je še upal, da okreva tudi tokrat. A mrtvoudnost je prehajala na život in 2. maja zvečer je mirno zaspal v večnost.

To je kratek, navidez skoraj malopomemben življenjepis moža, ki mu je bilo odločeno, da postane duševni vodnik slovenskega učiteljstva, organizator njegovega stanovsko-izobraževalnega dela, moža, ki je ustvaril slovenskemu učiteljstvu njegovo pedagoško-znanstveno glasilo.

V resnici ustvaril iz neznatnih početkov in vzdržal s svojo voljo in energijo.

Bilo je jeseni leta 1879. Tedaj so imeli v nekdanji Pallosovi gostilnici v Gosposki ulici v Celju svoje redne sestanke takratni celjski okr. šolski nadzornik Nerat, celjski mestni nadučitelj Bobisut, celjski okoliški nadučitelj Lopan in učitelj Kregar. V tistih dneh je izhajal kot učiteljski list v Ljubljani »Učiteljski Tovariš«. To je bilo stanovsko glasilo, pa pred vsem kranjskega učiteljstva. Učiteljstvo pa je žejalo po listu, ki bi bil poleg stanovskega tudi znanstveno njegovo glasilo, kakršno bi gojilo zlasti tudi metodiško stran. Kolika potreba je bil tak list tedaj, je pač posebno dobro vedel nadzornik Nerat.

Iz želje se je rodila določena misel, in ti trije možje so se dogovorili, da jo oživetvorijo, če le mogoče. Samo da takoj to ni šlo.

V mali krog so pritegnili še tovariše Brezovnika, Jarca in Graha, in v pogostnih sejah je misel pomalem postajala meso. Določil se je načrt, pridobivali so se delavci in — manjkalo je denarja. Zadnj krat je mislilo teh šest mož, da so se posvetovali o svojem listu v celjski okoliški šoli; zadnjikrat in brezuspešno, in razhajali so se... Po ulici nasproti njim pa prihaja celjski gimnazijski profesor M. Žolgar. Bilo je naključje, ki je rodilo spočeto idejo. S tem možem so stali naši znanci v prijateljskih odnosajih, in ta mož je bil znan za petičnega. Sešli so se na ulici in na ulici so se zmenili...

Tako je postal Žolgar lastnik lista, ki so ga — tudi kar na ulici — krstili in mu dali ime »Popotnik«. Žolgar je napravil pogodbo s celjskim tiskarjem Rakušem, uredništvo je prevzel po brezuspešnih uporih Jakob Lopan — Nerat bi ga moral, a ga ni mogel zaradi svojega nadzorniškega mesta — in leta 1880. je izšla takoj po novem letu prva številka »Popotnika« — »lista za šolo in dom«.

Dete je bilo rojeno, pa bilo je slabotno. Dvakrat na mesec naj bi izhajal, a založniku je menda le preveč trgal mošnjo pri vsej njegovi požrtvovalnosti, in v II. letniku je začel izhajati list sredi leta enkrat na mesec. Slovensko učiteljstvo hudo; Lopan — užaljen zaradi mnogoštevilnih pritožb in radi postopanja nemškutarskega tiskarnarja Rakuša — odloži oktobra meseca uredništvo. To je prevzel sicer za to in prihodnje

(1882.) leto založnik prof. Žolgar sam, a list je hiral in hiral, da so mu prorokovali že na vseh straneh konec. Prvi njegov urednik Lopan sam je pisal tedaj Neratu: »Jaz mislim, da bo »Popotnik« s tem polletjem svojo sperelo palico vrgel za plot, saj ima že vso torbico razcapano.«

Proroki pa so pozabili, da je »Popotnik« duševno dete Nerata, ki mu ne bo pustil, da umrje. Sam je bil tedaj že zopet v Mariboru; prišel je v Celje in na njegov predlog je sklenil konsorcij, da odpove prof. Žolgarju založništvo ter da to Neratu, ki vzame list s seboj v Maribor. Bilo je to 24. grudnia 1882. Dne 26. grudnia je že sklenil Nerat pogodbo z mariborskim tiskarjem Leonom, in 10. prosinca 1883 je pokazal »Popotnik« prvič svojega pravega očeta kot lastnika in urednika. List je izhajal zopet dvakrat na mesec in se stalno dvigal tudi vsebinsko tako, da je takratni urednik D i S Fr. Lampe leta 1890. pisal Neratu: »Slep bi moral biti, kdor bi prezrl napredek Vašega lista, kakor posebej Vaš neumorni trud.« H. Schreiner pa, ki je »Popotnika« vedno visoko čislal, je sodil, da »nudi v vsakem oziru mnogo več kakor podobni nemški listi.«

Nimam namena, da bi ob tej priliki pisal zgodovino »Popotnikovega« razvoja. Le na kratko omenjam podatke, iz katerih je razvidno, s kakimi težavami se je moral Nerat boriti, da je obdržal svoj list pri življenju, kajti še več ko enkrat se je nagibalo to življenje h koncu.

Da je prevzel Nerat listovo lastništvo, je bil pač drzen korak in rad verjamem njegovemu pripovedovanju, da je moral celó svojo mesečno plačo založiti, da je mogel »Popotnik« iziti. A družina Neratova? — O tem je njegov idealizem molčal...

Vsaj v tem oziru se je obrnilo na boljše, ko je z novim letom 1891. prevzela »Popotnika« »Zaveza« v svojo last z vsemi aktivni in pasivi ter nastavila listu posebnega upravnika. A že leto kasneje je zopet prevzel Nerat k uredništvu tudi upravništvo in ga obdržal do leta 1898., ko je »Zaveza« »Popotnika« tudi formalno prevzela v last.

Poslej je bil Nerat listu le urednik. Kako lahko je to povedati, a kolike težave so bile s tem uredništvom, je vedel urednik sam. Gledal je na to, da je dajal listu resno smer in naprednega duhá, zlasti v prvih letih pisal mnogo sam, iskal si je dobrih sotrudnikov; a kakor so bili ti tudi idealni in so pisali za list zastonj in zastonj, je Nerata vedno bolelo, da morajo listu »delati tlako«. Sredstev za honoriranje »Popotnik« ni imel. Pač je bil »uredniški predal« Neratovega pisalnika dostikrat precej poln, a le blaga, ki ga zaradi listovega ugleda njegov urednik ni maral priobčiti. Rajši se je obrnil še sem in tja, trkal, moledoval in prosil, da

je dobil kaj boljšega, kajti »mašilo še za največjo silo ni prida« — je bilo njegovo prepričanje.

Mnogoletno otepanje z listovimi upniki na eni in večno moledovanje za prispevke po drugi strani bi pač ubilo marsikatero podjetje; treba je v resnici Neratovega idealizma in Neratove žilavosti, da se je »Popotnik« obdržal in se v teh večnih borbah in v tem kolebanju med »biti ali ne biti« še razvijal in dvigal. Koliko dobrega in odličnega blaga je spravil list med svet pod Neratovim vodstvom, nam kaže »Seznam važnejših 'Popotnikovih' člankov«, ki ga je leta 1913. v proslavo Neratovega tridesetletnega uredniškega poslovanja sestavil Fr. Kocbek. Samu naslovi tega bogatega gradiva obsegajo 27 strani. Iz seznama je razvidno, da je list obravnaval skoraj vsa aktualna vprašanja pedagogike, metode in raznih znanosti ter da tvorijo vsi letniki zaklad duševnih proizvodov slovenskega učiteljstva vseh vrst.

Breme tega težkega dela pri listu je nosil Nerat mirno in brez nevolje. Tembolj so ga boleli očitki slabega gospodarstva z listom, ki se je leta in leta z velikimi težavami boril za svoj obstanek. Ti očitki so prihajali tudi iz domačih vrst. Njim se je pridružil še udarec, namenjen, da list ubije; ta je prišel od zunaj. Katoliško tiskovno društvo v Mariboru, ki je kupilo Leonovo tiskarno v Mariboru in tiskalo tudi »Popotnika« še naprej, je vložilo leta 1901. tožbo radi »Popotnikovega« dolga. obenem pa je s posebnim pismom zagrozilo Neratu, da mu ustavi nadaljni tisk, ako »ne opusti napadov na duhovščino«. Neposredni povod tej grožnji je bilo kratko poročilce v III. številki »Popotnika« 1901. pod naslovom »Klerikalna vzgoja«, posnetem iz »Posla z Budče«. O kakem »napadu na duhovščino« v njem ni govora in »Popotnikov« poročevalec je pisal kasneje Neratu, da sam »shvata ta izbruh jezice malenkostnim«. A iskala se je dlaka v jajcu in našla...

Nerat pa se je takrat naveličal vednega otepanja na vse strani ter dal uredništvo »Zavezi« na razpolago.

Kakšno razpoloženje je zbudila Neratova odpoved med sotrudniki »Popotnika«, nam najbolje kažejo besede enega od najodličnejših, ki je takrat pisal Neratu: »Vest, ki mi jo javljate zaupno, me je kar prestrašila! Dobro vem in uvažujem, da je uredništvo za Vas silno breme; saj mi je znano, koliko rednega posla v svojem poklicu ima vsakdo, ki zavzema Vaše mesto. Tudi Vam rad verjamem, da si želite počitka po dolgih desetletjih neumornega dela — nikdo ga Vam ne privošči bolj kakor jaz. Ali — v srce me boli, da bo izgubil »Popotnik« z Vami svojo glavo in — srce; tako smo že vajeni, videti Vaše ime in Vašo indivi-

dualnost združeno s tem najpotrebnejšim slovenskim listom, da se nikakor ne moremo sprijazniti z mislijo: to bo odslej drugače! Redki so pri nas izkušeni možje, ki bi hoteli svojo moč in svoje zdravje posvetiti podjetju, čigar uspehi so le — nevidni; še redkejši pa bodo možje, ki bi prinesli s seboj tudi zmožnosti, stati na čelu takemu listu... Jasno je iz vsega tega, kaj bi bilo meni najljubše, namreč: Vas videti i nadalje na naslovnem listu »Popotnika«. — Toda kot mož z idealnim stremljenjem in največjo požrtvovalnostjo imate pač dovolj tehtne razloge za svojo odločitev in moja naloga ne sme biti, da bi skušal te omajevati; prisiljen sem le, vzeti Vaš sklep na znanje in žalovati... Kaj bo s »Popotnikom«? ... Pa bodi to, kakor hoče, Vi imate lahko zavest, da ste storili in dosegli, kar je človeku mogoče.»

Taka mnenja niso bila osamljena, marveč prav splošna in Nerat je s svojo odpovedjo dosegel nekaj, česar ni nameraval: brezuspešna iskanja so pokazala, da Neratu kot uredniku ne morejo najti naslednika. Nerat sam je predlagal H. Schreinerja in ta je že bil skoraj voljan prevzeti novi posel, ko so razna premostrivanja pokazala, da bi listu morebiti ne bilo v korist, ako bi bil njegov urednik obenem predsednik S. Š. M., kateri je Schreiner prav takrat posvečal vse sile. Nerat je začasno obdržal uredništvo še v letu 1902., vse to leto pa ga je pestil ožji odbor Zaveze, naj ostane urednik še nadalje. Definitivno pa je bila stvar šele rešena v Zavezini odborovi seji dne 8. oktobra 1903 in Nerat je ostal »Popotnikov« urednik še naprej v obče zadovoljstvo, kar pričajo mnogi dopisi, ki jih je dobil od svojih častilcev. L. Jelenc sam kot predsednik Zaveze mu je pisal: »Veseli me, da še obdržiš uredništvo; list je jako lep in nam dela čast.«

In urejeval bi ga bržčas do svoje smrti, da ga bolezen v letu 1913. ni primorala odložiti del poslov na druga ramena; ko pa mu je 22. marca 1918. umrla žena, se je za stalno poslovil od uredništva, zanimanje za list pa je ohranil neizpremenjeno.

Poleg »Popotnika« je v letih 1887.—1895. izdajal tudi »Popotnikov koledar za slovenske učitelje«. Poleg običajne koledarske vsebine je prinašal ta koledar šematizem slovenskega učiteljstva, štatistiko učiteljskih društev, imenik primernih knjig za učiteljske in šolarske knjižnice, popis periodičnih opravkov šolskih vodstev in krajnih šolskih svetov. Koledar 1892. je bil posvečen 300letnici Komenskega, letnik 1893. učitelju Jamšku, ki ima svoj znamenit delež na svoječasnem razvoju slovenskega učiteljstva, letnik 1895. H. Schreinerju. — Koledar je mo-

ral prenehati, ker so ga naročniki pozabili plačevati, tako da je povzročilo njegovo izdajanje Neratu velike skrbi in denarne stiske.

Organizator slovenskega učiteljstva...

Bila je doba, ko so bili potrebni mirni organizatorji ter agilni agitatorji in reprezentantje; prvih opravilo je bilo, dajati smer in iz ozadja voditi delo. Med temi je bil M. J. Nerat.

Najpotrebnejše je bilo to delo, ko je šolski zakon iz 1869 ustvaril učiteljski stan in je bilo tega treba stanovsko organizirati. Početek in smisel za organizacijo opazamo tudi med slovenskim učiteljstvom takoj skraja, manjka pa vodstvo, ki bi obrnilo to strmljenje v pravo smer. Še 1887. l. toži dopisnik (Freuensfeld) v »Popotniku«: »Kaj je krivo, da smo še vedno pri predlogu? Marsikaj! Vendar glavni vzrok je slovenskega učiteljstva nezrelost!« Trebalo je tedaj nekoga, ki je spodbudo takratnih propagatorjev Brezovnika, Gradišnika, Kocbeka zbral in pokazal smer za realizacijo.

To je bil M. J. Nerat, ki je l. 1887. pograbil Kocbegov govor »O zvezi slovenskih učiteljskih društev«, Dne 2. nov. je Kocbek v Celju govoril, a 15. nov. je že prejel tole Neratovo pismo: »... Vaš »govor« mi je tem všečnejši, ker se popolnoma strinja z mojimi nazori v tej velevažni stvari, radi katere sem si jaz, kakor Vam morda utegne znano biti, že kaj prizadeval. Vsled tega bode tudi Vaše društvo gotovo imelo lažje stanje, kajti na Primorskem in deloma tudi po Kranjskem sem Vam v tem smislu že nadelal jaz pot. Pa le ne rogovolite preveč po časnikih, to je stvari le na kvar!«

Torej mirno, tiho, a uspešno delo — to je bil Neratov način. Da pa se misli razbistre, je dal na razpolago svojega »Popotnika«, naj se v njem zadeva vbravnava; zato je otvoril v listu nov predal: »V zadevi Zveze slovenskih učiteljskih društev«, kjer nahajamo marsikatero umestno urednikovo pripombo in nasvet. Programatičen je bil osobito naslednji njegov pristavek v »Pop.« 1887., str. II., ki slove: »Da se imenitnost in velevažnost učiteljskih društev med našimi sostanovniki pri Slovencih vse premalo čisla in uvaža, nam je dokaz pičlo število takih društev, zlasti na Kranjskem. Koliko več bi se glede narodnega šolstva, pa tudi z ozirom na gmotno stanje učiteljstva morebiti že doseglo, ko bi še včasih, zlasti v važnejših vprašanjih, vse slovensko učiteljstvo

povzdignilo skupno svoj glas! Bilo bi pa to le tedaj možno in uspešno, ko bi bilo vse slovensko učiteljstvo organizovano v skupno učiteljsko zavezo, kakor jo imajo bratje Hrvati v Zagrebu in Čehi v Pragi. Da nas v tej zadevi naše politiško-administrativne razmere ovirati ne morejo, nam svedoči »Deutsch-österreichischer Lehrerbund«. Treba je poleg vzajemne družljivosti le še nekaj resne volje in požrtvovalne delavnosti nekaterih merodajnih zaupnih tovarišev.«

Njegov načrt je bil torej: ustanovitev okrajnih učiteljskih društev povsod in združitev teh društev v skupno centralno organizacijo. To pa ni bil le načrt, marveč se je takoj lotil dela. In 10. dec. 1888 je Kocbeku že lahko poročal: »Jaz sem poziv (za snovanje društev) in pravila razposlal vsem šolam črnomeljskega, kamniškega, kočevskega, kranjskega, postojnskega in radovljiškega okraja, ter — ker je poziva zmanjkalo — le večrazrednicam ostalih šolskih okrajev kranjske dežele, za Štajersko in Koroško ni več poziva.«

Dasi je učiteljstvo že splošno jelo uvidevati potrebo osrednje organizacije, so bili vendar še mogočni uplivi — ki so se sicer še po ustanovitvi »Zaveze« nekaj časa pojavljali in proti katerim je ravno Nerat zopet dvigal svoj glas — da naj se organizirajo društva po kronovinah. Posebno so se nekateri zavzemali za »Štajersko slovensko učiteljsko zvezo«. Protij je imenom osnovnega odbora »Zaveze« napisal Kocbek temperamenten odgovor in ga poslal Neratu; ta pa je zopet mirno delal naprej ne oziraje se na desno in levo ter 3. marca 1888 odpisal glede tega »odgovora« Kocbeku:

»Gotovo ste se čudili, ko v zadnji »Pop.« številki niste našli mej drugimi tudi prijavljenega »odgovora« učiteljskega društva. Po mojem prepričanju pač ne kaže takih dopisov objavljati, ker bi utegnili na druga, zlasti omahljiva društva neugodno vplivati, kar bi stvari nika-kor ne bilo v prid. Kazalo bi marveč po mojem mnenju stopiti z društvom v razgovor ter ga skušati prepričati, da bi zaveza štaj. sloven. učiteljev po izgledu Lapajneteta v sedanjem času bilo le mrtvo ro-jeno dete, s katerim bi se zaželen namen ne le nikoli ne dosegel, ampak tako društvo bi se utegnilo pri naših razmerah v Gradcu smatrati celo kot demonstracija zoper težnje deželnega odbora in dež. šolske oblasti. In tako bi nam ne bilo mogoče pospeševati niti šolskega niti stanovskega interesa. Vse drugače pa je z zavezo učit. društev po moji ideji, katero je Celjsko učit. društvo jelo izvrševati. Taka zaveza utegne si, ako je vodstvo v dobrih rokah, pridobiti v kratkem toliko vpliva, da bode njen glas obveljal tudi na merodajnem mestu. Vse to bi bilo treba društvu v prevdarek objaviti in prepričan sem, da se ne bo več obotavljalo.

Nasprotno pa bi vtegnilo društvo biti zelo užaljeno, ko bi se njegov odgovor in celo še z Vašo opazko objavil. Take stvari so zelo kočljive in treba je obdržati hladno kri. To je moje mnenje, s katerim pa nikakor nočem Vaših ukrepov ovirati. Ako menite, da bi se pismo le objavilo, bode se objavilo, toda na odgovornost odbora, kar bi uredništvo moralo opomniti ...»

Po trdih bojih na eni strani z oblastmi, ki so postrani gledale snovanje take narodne in napredne organizacije, na drugi strani v lastnih vrstah, se je »Zaveza« osnovala v dneh 22. in 23. aprila 1889. Za ustanovni občni zbor je Nerat priredil dnevni red in sodeloval pri sestavi pravil. Pri delu je bil prvi, a v odbor ni hotel vstopiti.

Tudi pozneje ne, ko se je bilo bati, da komaj ustanovljena »Zaveza« vsled nebrižnosti izvoljenih funkcionarjev ne zmrzne; pač pa je ravno on to preprečil. Dregal je 2. podpredsednika Fr. Praprotnika in Kocbeka, da so vsi trije sestavili program, oklic in vse potrebno za drugo skupščino »Zaveze«, ki se je vršila dne 25. in 26. maja 1890. v Celju. Praprotnik in Kocbek sta v Neratu zrla kandidata za predsedniško mesto in silila na to, naj se sedež »Zaveze« prenese v Maribor. V svojem velikopoteznem naziranju pa je Nerat uvidel, da vodi ta pot v separatizem in da se s prenosom sedeža organizacije v Maribor doseže uprav tisto, proti čemur se je boril. Zato Kocbeku na kratko odpiše:

»Da bi sedež »Zaveze« bil v Mariboru, s tem ni nič ... Dalje pa tudi menim, da mora ostati sedež kolikor toliko le v sredi teritorija, toraj na vsak način na Kranjskem. Krško ima res dovolj delavnih močij, katerim tudi volje ne primanjkuje. Ne iščimo torej dalje okoli. Pišem v tem smislu tudi Kantetu, da pripravi tudi primorske tovariše na to.« Delavna moč v Krškem je bil dr. T. Romih, ki je bil na skupščini v Mariboru tudi res izvoljen predsednikom.

Nerat tudi to pot ni vstopil v odbor, a kot urednik »Popotnika« je bil član upravnega odbora, pri kojega sejah je mnogo delal, zlasti da je prišlo do reformiranja »Popotnika« in »Učiteljskega Tovariša«.

*

Neratovega delovanja z gorenjim nisem izčrpal; pišem mu nekrolog in le v velikih potezah označujem torišča, kjer je udejstvoval svoje sile; analizo njegovega dela poda zgodovina slovenske šole in učiteljstva, zgodovina razvoja slovenske pedagoške vede, zgodovina razvoja organizacije slovenskega učiteljstva.

Meni preostaja le še, da na kratko govorim o njegovi osebnosti.

Ko sem spoznal M. J. Nerata osebno, je bil že v pokoju. A vedno še visok, raven, čvrst. V lice, ki je kazalo njegovo zdravo naruro, je risalo svoje črte dela in skrbi polno življenje, a pogled v sivih očeh je ostal dobrodušen, dasi resen. Resen, prevdaren je bil tudi njegov govor: ne besede odveč ne premalo. Prav tak je bil tudi njegov slog bodisi za javnost ali v zasebnem pismu: krepek, stvaren, brez vsake postranosti.

V večje družbe Nerat ni zahajal, vsaj v zadnjih dvajsetih letih ne; ako pa je moral sedeti v taki, je gledal, da je prišel v dotiko s človekom, s katerim se je lahko po svoje razgovarjal, ne da bi pri tem zanemarjal družbene dolžnosti. V mali družbi je rad posedel, zmerno srknil kapljico dobrega in se najrajši razgovarjal o tem, česar je bilo polno vse njegovo življenje: o stanovski in duševni organizaciji učiteljstva. Za ta vprašanja se je zanimal do zadnjih svojih dni in učiteljski listi so bili vedno prvi, ki jih je prečital od kraja do konca.

Zelo pri srcu mu je bila njegova družina. Težke dneve je moral preživeti, da je spravil vse otroke do kruha, a o tem ni tožil; sploh pa je bilo videti, da neprijetnosti, ako so tuptam nastale, rajši nosi v sebi, kakor da bi jih razkrival.

Vobče je bil M. J. Nerat tudi po svojem značaju isti kakor v svojem delu: miren, vedno stvaren, vsakomur blagohotno misleč in globoko čuteč. In takega ohrani slovensko učiteljstvo v spominu kot človeka, kot učitelja, kot kulturnega delavca.

Pripomba: Podatke sem črpal iz Fr. Kocbek »M. J. Nerat in Zaveza«. — Pop. 1912. str. 12.; Fr. Kocbek »Ustanovitev, pravila in nadaljni razvoj Zaveze«. — Spom. — Spom. spis Zaveze 1913: Flerè: »M. J. Nerat« — »Učit. Tov.« 1915, str. 2.; zasebna korespondenca. Nekatere zasebne podatke pa mi je dal na razpolago tov. A. Nerat, učitelj v Mariboru, ki mu na tem mestu izrekam zahvalo. P. F.

ŠOLSKA REFORMA IN NIŽJE SREDNJE ŠOLSTVO.

Vprašanje šolske reforme je postalo aktualno tudi pri nas in je n. pr. tvorila pred kratkim pri višjem šolskem svetu v Ljubljani predmet diskusije enotna nižja srednja šola, nekoliko pozneje tudi pri ministristvu prosvete v Beogradu. Toda potek diskusije napravlja name utis, da so se vglobili udeleženci v splošnem v šolsko-reformno vprašanje manj kot to zasluži! Prodrli je sicer reformni princip, toda preplepljen je docela z znaki kompromisa. Situacija je tem izpremenjena le neznatno. In vendar: vprašanje temeljite šolske reforme je eminentnega pomena; njegova rešitev je naravnost predpogoj za kulturni razvoj našega naroda in kot tako najbolj pereče!

Podajam tu nekaj misli o šolski reformi, specijelno o vprašanju nižjega srednjega šolstva z nado, da zavzame stvarna diskusija o tem predmetu, kakor tudi o šolsko-reformnih vprašanjih vobče najširše dimenzije. In tako se bo dalo rešiti to vprašanje temeljito.

Šola in izbira poklica.

Naš narod si je končno priboril svobodo; to je pa le etapa v narodnem razvoju in sicer etapa, ki tvori lahko osnovo za najširši razmah narodovih sil. Stremiti moramo za tem, da stopimo v uspešno tekmo z vsemi naprednimi narodi. Kvantitativna probujenost nas sili, da posvečamo tem večjo pažnjo kvalitativnemu razvoju; izrabiti moramo vse narodove sile. Te težnje se zgostijo z zahtevo: Vsak naj stopi na mesto, kjer lahko največ koristi! Jasno, da pretrese konsekvence te zahteve splošno socialno pojmovanje v temelju: osvoboditi se treba tradicijonelnih predsodkov o »slabših« in »boljših« poklicih. Efekt dela je pri pravilno izbranem poklicu neprimerno boljši; to je narodno-gospodarski moment zahteve. Izluščimo pa lahko še izredno važen individualni moment: človek se čuti srečnega le, ako so zahteve, ki jih stavi nanj življenje, v harmoničnem skladu z njegovo dispozicijo, telesno in duševno; to je, ako ima primeren poklic. Faktor, ki mu pripada vevlačna naloga določitve poklica, je šola. Res je: na idealno, temeljito izvedbo te naloge danes še ni misliti, v to ne zadošča današnje stanje psihologije, toda stori se lahko mnogo, mnogo več kot se to godi sodobno! Psihologija je spravila zadnja desetletja na dan silna dejstva; vplivala je pač na metodiko, toda na ustroj šolstva je ostala brez pravega vpliva; tu veljajo še principi iz srednjega veka. Sedanjemu ustroju se ne da utajiti značaj predestinacije! Načelo o svo-

bodni izbiri poklica zahteva šolski ustroj na podlagi psiholoških dejstev.

Da očrtam lapidarno psiho šoloobveznih otrok! To dobo delimo predvsem v dva ostro karakterizirana dela: v predpubertetno in pubertetno dobo. Meja med obema pri posameznih individijah časovno variira; na severu nastopi druga doba povprečno s 14. letom pri dečkih in z 12. letom pri deklicah; pri nas, osobito v naših južnih pokrajinah, nastopa pubertetna doba morda nekoliko ranije. Predpubertetno dobo karakterizira pasivno duševno delovanje; otrok sprejema misli brez izbire. Nastop pubertete pa povzroči v dotlej harmonični psihični strukturi potres; porajati se začno nova čustva, otrokovo razmerje do okolice dobi drug, nov značaj. Vglabljanje se začne sam vase, subjektivnost stopi v ospredje: otrok začneja misliti in čustvovati individualno. Doslej latentne posebnosti se začno izkristalizovati, kažejo se prve jasne konture nastajajoče osebnosti. Tu šele je dana možnost pravilne izbire poklica! Čim poznejša, tim sigurnejša je diagnoza.

Današnji ustroj postavlja odločitev za poklic v dobo 10.—12. leta, torej indiferentno dobo, in je ravno radi tega v temelju pogrešen! Sicer ublažujejo srednje šole organski nedostatek s tem, da »presejavajo«, toda ravno iz teh »poklicanih, a ne izvoljenih« se rekrutirajo ponajveč izgubljene eksistence. Šola, sloneča na principu svobodne izbire poklica v najširšem smislu, mora zadoščati dvema zahtevama: preložiti mora izbiro v pubertetno dobo in omogočiti to izbiro najširšim krogom. Tema zahtevama pa zadošča enotna nižja srednja šola, kakor jo predvideva načrt, v zelo majhnem obsegu! Smatra jo namreč specijelno kot pripravo za višjo srednjo šolo in spremeni s tem na dosedanjem stanju prav malo! Onim, ki niso posečali enotne nižje srednje šole, je otežkočen tudi odslej vstop v višjo srednjo šolo, za frekventante te en. niž. sr. šole pa, ki niso sposobni za višjo srednjo šolo, bo pomenilo hud udarec, če se bodo morali oprijeti manualnega poklica, ko so se morda že štiri leta ali še več pripravljali na intelektualnega. Doslednost v ideji svobodne izbire poklica zahteva nujno, da se stopi enotna nižja srednja šola z meščansko šolo in namesti po vseh večjih krajih! Naziv »enotna nižja srednja šola« bi postal s tem seveda paradoksen. Da se morem posluževati tekom izvajanja fiksanega pojma, konstruiram tu za ta tip šole naziv »višja osnovna šola«.

Učni načrt za višjo osnovno šolo mora nuditi učencem najraznovrstnejše predstavne kroge, tudi ročnosti, da se na podlagi reakcije čimbolj olajša določitev dispozicije. Tako se obenem izogne prejudi-

ciranju poklica. Višja osnovna šola bi nudila raznim višjim in strokovnim šolam obilo izbiri in s tem znatno dvignila njih nivo.

Pomislek, češ, da izgube praktični poklici s fuzijo meščanske z enotno nižjo srednjo šolo svojo najboljšo izobraževalno inštitucijo, je neumesten, ker temelji na napačnem naziranju, da se da s 14. ali 15. letom zaključiti teoretična priprava na poklic, četudi zgolj manualni. Trajnost spomina kakor tudi ostale duševne funkcije še tu davno niso dosegle viška in ostaja danes pravzaprav doba najjačje duševne sile neizrabljena. Za poglobljeno stanovsko — in občo — izobrazbo se morajo vpeljati splošno obvezni tečaji; obveznost naj traja do 20. ali vsaj 18. leta. To bi imelo ugoden vpliv tudi na moralni razvoj posameznega.

Pubertetni proces pretresa ves psihični ustroj in povzroča v njem krizo, ki daje osnovo številnim psihozam. Ta proces je v prvi dobi pubertete najhujši in postane za otroka lahko usoden. Nevroze in psihoze pubertetne dobe tvorijo danes v psihologiji že celo poglavje zase; učitelj višje osnovne šole mora dobro poznati te pojave, da jih zna pravilno upoštevati in — kar je še važneje — lečiti ali vsaj omiliti. To dejstvo in pa psihodiagnostična naloga višje osnovne šole z ozirom na intelekt daje direktive za naobrazbo učiteljstva te stopnje: biti mora usmerjena izrazito psiho-pedagoško, v nasprotju s pretežno strokovno naobrazbo učiteljstva višjih srednjih in strokovnih šol.

Višja osnovna šola in socialni momenti.

Srednja šola, kakor obstoja danes, je tipičen pojav dobe, v kateri je nastala, dobe namreč, ko se je smatral študij kot domena privilegiranih. Gospodarske potrebe kakor tudi napredek v socialnem pojmovanju so sicer napravile srednjo šolo dostopno širšim krogom, toda napram nepremožnim, torej napram večini, je ta koncesija zgolj formalnega značaja; saj je ne morejo uporabljati, ker ne premorejo stroškov, ki so zvezani s tako dolgotrajnim študijem v tujini. Če pa pošljejo revni starši kljub temu svojega otroka »v mesto«, tako na milost in nemilost, zagreše nad njim neodpuštljiv greh: izpostavijo ga bedi in pomanjkanju v dobi najbujnejše rasti in ga s tem fizično uničijo ali vsaj oškodujejo. Višja osnovna šola omogoča velik del študija — in to ravno v najkritičnejši dobi — doma. Preostali del študija, ki ga mora dijak prebiti v tujini, ne vsebuje več tolike nevarnosti; tu je že krepkejši in zrelejši ter si lažje pomaga.

K temu pripominjam še, da krije prezgodnja otrokova ločitev od doma zlo za vse sloje, tudi imovite; to zlo je moralnega značaja. V tej razvojni dobi, ko se trga otrokova duševnost, ko preživlja isti težke notranje borbe, potrebuje bolj kot kdajkoli trdne, blagohotne opore. Toda

v tej krizi je osamljen, vsa njegova okolica je na njegovem stanju zelo desinteresirana! Ali je čudo, če zabrede?

Še eno dobrino socialnega značaja si obetam od višje osnovne šole; to je zbližanje slojev. Ne moremo in ne smemo prezreti mržnje manualnih slojev do intelektualnih. To je socialna bolezen, ki jo treba izlečiti; poiskati pa treba zato nje vzroke. Jaz jih vidim v ustroju šolstva! Študija in intelektualnih poklicev se drži odij privilegija. To samo po sebi že zbuja mržnjo do njih, poveča pa to mržnjo često še slaba kvaliteta uradništva in višjih funkcionarjev, koje posledice čutijo »nižji« često na lastni koži. Poostruje pa to nasprotstvo še preziranje manualnih slojev s strani intelektualnih. Tudi ta pojav ima svoj izvor v ustroju šolstva! 10-letnega otroka iztrgajo iz kroga njegovih tovarišev, kjer se je čutil enakega med enakimi, ter mu dajo razumeti, da je določen za nekaj boljšega od njih. To je vzgoja v duhu kast! Ročno delo ignorirajo naše srednje šole popolnoma in je naravno, da ga omalovažuje tudi dijak. Čim bolj bi ga poznal, tem bolj bi ga znal ceniti. Višja osnovna šola bi podaljšala dobo skupnega, iskrenega življenja, nudila bi priliko, da se osnujejo trdnjše vezi med mladino, ki bo pripadala najrazličnejšim poklicem. Seznanjala bi učence z vsemi vrstami dela in jih navajala, da jih vedó ceniti. Pripravljala bi pot splošnemu jasnemu naziranju v človeški družbi: da so vsi poklici istovredni; da je v interesu družbe, da postavi poedinca na mesto, kjer največ koristi.

Višja osnovna šola in klasični jeziki.

Dotaknem se tega vprašanja specijalno, ker se razvidi iz poteka ljubljanske diskusije, da vidijo klasični filologi v ukinjenju obstoječih srednješolskih tipov nevarnost za uspešen študij klasičnih jezikov.

Nazor, da sestojata psiha iz trojnih separiranih, samostojnih funkcij, namreč mišljenja, čustvovanja in hotenja, je danes vržen. Gotovo je, da — če že govorimo o teh treh funkcijah — ne morejo nastopati ločeno, temveč le v ozki medsebojni zvezi. Za naš namen bi to formulirali: asocijacija se nikakor ne vrši z enostranskim procesom sodenja in sklepanja, marveč je vedno kompleks celokupnih duševnih funkcij, v katerem mora biti zastopana čustvena stran čimbolj, če hočemo, da je asocijacija popolna. K tej ugotovitvi nas navajajo tudi številni vsakdanji pojavi; tako n. pr. drži znanje, ki si ga je pridobil kdo s privatnim čtivom ali samostojnim opazovanjem, bolj od znanja, ki si ga je pridobil v šoli. Sodobna psihologija nam nudi za te pojave čisto neprisiljeno razlago: samoizobrazba se naslanja na notranji nagib, je spontana in kot taka čustveno izrazito barvana; v šoli se pa zanje »podaja« izsilili se hoče apercipcija od zunaj; jasno, da nedostaje

v funkcijonelnem kompleksu čustvenih elementov in mora biti asocijacija nepopolna! Na podlagi te ugotovitve moramo formulirati temeljno didaktičko načelo: Pouk moramo graditi na spontanost; zbudimo v učencu vedno glad in žejo po tem, kar mu hočemo nuditi! Čutimo že nov, zvež vetrič, ki prihaja iz sfer tega spoznanja, slišimo že njegovo šelestenje, čarobno in tajinstveno, toda še visoko, visoko v vrhovih! Ko bo objel vse šolstvo, se bodo oddahmili učenci, učitelji in starši.

Oglejmo si z ravnokar očrtnega psihološkega stališča pouk latinščine in grščine. Da analiziram nakratko didaktičko situacijo pri teh predmetih: komponente intelektualnega značaja tvori apercepcija (prisprejemanje terminov) in dedukcijski sklepi (uporaba pravil na posamezne slučaje); komponenta emocionalnega in — če hočemo — volicijonega značaja bi bila težnja po poznavanju grške in rimske kulture ter želja, črpati jo iz prvotnih virov. Ta emocionalna komponenta pa — osobito v prvi dobi tega pouka — manjka popolnoma! Od kod, za boga, naj vzame 10-letni učenec težnjo, da prodre v misterije staroklasične literature? Saj še mnogi o Grkih in Rimljanih slišali niso, temmanj o njihovi kulturi! In če bi se končno hoteli potruditi, da jim to razložimo, ali moremo upati, da se nam posreči to pri 10-letnih? Imajo pač čisto druge interesne sfere! Že to absolutno pomanjkanje emocionalne komponente mora onemogočiti uspeh v tej disciplini. Toda situacija je še težja: tudi intelektualna komponenta nosi bistveno hibo. Gradnja na dedukcijskih sklepih je za to stopnjo preuranjena. Eksperiment je pokazal, da nastopi zmožnost dedukcijskega sklepanja najpozneje (vrsta: analogija, indukcija, dedukcija); pri poskusih z 11 do 13-letnimi se je našla zmožnost te vrste sklepanja le pri polovici! Ta nedostatek bi nekoliko nadomestilo temeljito poznavanje ustroja materinščine; toda tudi s tem še ne moremo računati na tej stopnji. [Pri tej priliki opozarjam na tožbe klasičnih filologov, da izgube silno mnogo časa s tem, da morajo sproti obdelavati materinsko slovnico.] Jasno, da je ekonomija učenja skrajno nezadovoljiva. Z neverjetno sigurnostjo spozna otrok, da stoji pri njem efekt s porabljeno energijo v kričečem razmerju. To mora izzvati apatijo do predmeta, ki se lahko prevrže tudi v mržnjo. Na predmet pade odij balasta; ko je matura »v žepu«, vrže dijak latinske in grške knjige v najtemnejši kot. Kje je ono hlastno prodiranje v misterije staroklasične kulture, namen, ki se mu žrtvuje največ učnega časa? — Morda se zdi komu ta trditev pretirana; svetoval bi tu čisto lahek eksperiment: razpiše naj se poziv na bivše gimnazijske absolvente, da se izjavijo, ali so se bavili po maturi kaj z latinsko in grško literaturo in koliko (mislim izvenslužbeno, iz osebne ambicije). Jaz zase sem uverjen, da bi bil izid zelo malo razveseljiv!

Obe vrsti nedostatkov, intelektualni in emocionalni, bi se zmanjšali občutno, ako se preloži pouk klasičnih jezikov v poznejšo dobo, v višjo srednjo šolo. Dotlej bi se učenci že kolikortoliko seznanili s staroklasično kulturo, kar bi jim zbudilo zanimanje zanjo. S tem bi bil odprt vrelec za dotok emocionalnih elementov, potrebnih pri asocijacijskem procesu. Funkcijske zmožnosti psihe so dosegle v tej dobi že visoko stopnjo. Seznanili so se tudi že z ustrojem materinščine, ki bi nudilo intelektualni strani procesa trdno oporo. — Situacija bi bila torej neprimerno ugodnejša; ekonomija učenja bi se znatno izboljšala in s tem tudi tempo. Latinske ure bi preveval svež duh; apatija bi se umaknila ambiciji in smotrenemu stremljenju. Končni rezultat ne bo ono usodno prenasíčenje, ki ga povzroča »ubijanje« tekom osmih let, pač pa je z vso gotovostjo pričakovati, da bo učinkoval pouk na učence oplodilno, spodbujevalno in jim tudi resnično odprl vrata v svetišče stroklasíčne kulture.

LAFEADIO HEARN:

IZ JAPONSKE ŠOLE.¹

(Poslovenil Jan Baukart.)

Obvezal sem se bil s pogodbo, da prevzamem za dobo enega leta pouk angleščine na džindžo-čugakkó, običajni srednji šoli, in na šihan-gakkó, učiteljišču v mestu Matsue v provinci Izumo.

Džindžo-čugakkó je velikansko dvonadstropno poslopje iz lesa v evropskem slogu, popleskano s temno modrosivo barvo ter nudi prostora 300 učencem. Zgradba stoji v kotu zelo obširnega kvadratičnega zemljišča, ki ga na dveh straneh omejujeta prekopa, na dveh pa zelo mirne ulici. Nahaja se v neposredni bližini starega gradu.

¹ V Washingtonu se je vršila konferenca, na kateri so zastopniki belega plemena stali združeni naproti glavnemu zastopniku žolte rase, vsem nevarnemu Japoncu. O ciljih japonske politike pisati, je menda nepotrebno: Pač pa je umestno, pogledati v delavnico, v kateri se je oblikovala duša današnjega Japonca — v japonsko šolo. Naslednja črtica nam ne nudi sistematičnega opisa japonskega šolstva, temveč le vtise, spomine. Napisal jo je Anglež, na pol Japonec Lafeadio Hearn) 1850 do 1904), ki je od l. 1890. do svoje smrti živel v »Deželi vzhajajočega solnca«. Bil je žurnalist, torej ne pedagog — strokovnjak in nobena pedagoška teorija ni vplivala na njegovo sodbo. Zato je njegova črtica nepristranska, pa tudi nujno nepopolna. Dasi jo je napisal (v knjigi »Izumo«) v začetku 90. let preteklega stoletja, vendar ni zastarela. Japonsko šolstvo se je gotovo razvijalo dalje, toda eno je ostalo brezdvomno neizpremenjeno — njen duh. In ta je začetek in konec vsake vzgoje.

Prevajalec.

Na nasprotni strani četverokota stoji mnogo obširnejša zgradba učiteljišča. Že njena zunanost je mnogo prijetnejša in to zaradi barve sten, bele ko sneg, in male kupole, ki se dviga nad streho. Šihan-gakkó ima prostora samo za 150 gojencev, ki so vsi internisti.

Med tema zgradbama se nahaja še več učilišč, o katerih gotovo pozneje izvem kaj natančnejšega.

Prišel je moj prvi šolski dan. Nišida Sentaro, japonski učitelj angleščine, me je povedel po vseh zgradbah. Predstavil me je ravnatelju, me seznanil z mojimi bodočimi kolegi, me informiral o učnih urah in knjigah ter oskrbel mojo pisalno mizo z vsem potrebnim.

Predaval sem tri ure v srednji šoli ter se uveril, da je mnogo bolj prijetno, poučevati japonske dečke, kakor sem si bil predstavljal. Vsak razred je bil záme tako dobro pripravljen, da me moje popolno neznanje japonščine ni nič oviralo pri pouku. In dasi dečki ne razumejo vselej vseh besed mojega govora, vendar razumejo vse, kar jim napišem s kredo na tablo. Večina od njih se je že v otroških letih učila angleščine pri japonskih učiteljih. Vsi so čudovito dovzetni in potrpežljivi. Ko vstopi učitelj, vstanejo po stari šegi vsi ter se mu priklonijo; on odzdravi ter prebere imenik.

Nišida je silno ljubezniv. Podpira me na vse mogoče načine ter se še opravičuje, da mi ne more pomagati še bolj. Seveda je potrebno, da premagam nekatere zapreke; tako bo gotovo minilo precej časa, preden si bom zapomnil vsaj imena vseh dečkov, imena, ki jih po večini tudi z imenikom v roki ne morem izgovarjati. In dasi so záme napisali imena posameznih razredov z latinskimi črkami na duri, vendar bodo pretekli še tedni, preden si jih bom prisvojil. Za zdaj me še Nišida vodi v razrede in me spremlja po dolgih hodnikih do učiteljišča, kjer me seznani z učiteljem Nakajamo, mojim tamkajšnjim vodnikom.

Na učiteljišče zahajam samo štirikrat na teden, toda tudi tam so mi dali v profesorski sobi na razpolago lepo pisalno mizo ter skrbne kolikor mogoče za mojo udobnost. Preden me je seznanil z mojimi učenci, mi je Nakajama razkazoval vse, kar je v poslopju zanimivega. Korakala sva po dolgem hodniku ter stopil v veliko, svetlo in belo popleskano sobo, ki je bila polna mladeničev v temnomodrih uniformah. Vsak je sedel pred zelo majhnim trinožnim pisalnikom. V ozadju je stala pisalna miza in stol za predavatelja. Ko zavzamem svoje mesto za mizo, zadoni glasno povelje v angleščini: »Vstanite!« In vsi se dvignejo kakor na zmetnicah. »Priklonite se!« veli isti glas — glas mladeniča, ki nosi na rokavu znak prvega odličnjaka, — vsi me pozdravijo, jaz odzdravim, potem sedemo in pouk se prične.

Vse profesorje učiteljišča pozdravljajo v začetku vsake ure po istem vojaškem načinu. Vobče se zapoveduje v japonsščini, če zaradi mene so bila povelja v angleščini.

Učiteljišča so na Japonskem državna. Gojenci se sprejemajo na podlagi izpita in izpričevala o neoporečenem značaju. Seveda je število gojencev omejeno. Ne plačujejo ničesar, ne šolnine ne hrane ne stanovanja ne obleke in ne knjig. Vse te potrebščine krije država; zato pa zahteva, da poučujejo gojenci po zrelostnem izpitu pet let na njenih šolah.

Sprejem v šolo pa še ne jamči zrelostnega izpita. Vsako leto se vrše 3 ali 4 skušnje; gojenci, ki ne zadoščajo zelo visokim zahtevam, morajo zavod zapustiti, dasi je bilo morda njihovo vedenje brezhibno in trud skrajno vesten. Obzirnost je neznana reč, kjer gre za naučne in vzgojne potrebe države, ki terjajo nadarjenosti in obširnega znanja. Disciplina je vojaško stroga, in sicer v toliki meri, da je absolvent teh zavodov za več ko leto dni zakonito oproščen vojaške službe. Ob izstopu iz zavoda pa je tudi popolnoma izvežban vojak. Dober službeni popis je enako potreben; zanj so uvedeni posebni redi. Četudi je novopečenec ob sprejemu bedasto neroden, vendar ne more ostati dolgo takšen, zakaj tu se goji duh moštosti, ki se ne strinja s sirovostjo, temveč zbuja samozavest in samozatajevanje. Ko govori učenec s svojim učiteljem, mu mora zreti v obraz ter mora ne samo razločno govoriti, temveč tudi z donečim glasom. Lepo vedenje pospešuje deloma že oprema šolskih sob. Trinožni pisalniki so tako ozki, da se ni moči nasloniti na nje s komolci; stoli so brez naslonjal in učenec je primoran, sedeti pri vsakem opraviilu popolnoma vzleknjen. Snaga in red se zahteva z vso strogostjo. Kjerkoli in kadarkoli sreča gojenec kakega svojega učitelja, vselej se mora postaviti v pozor ter raven ko sveča vojaško pozdraviti. To pa se zgodi tako urno in ljubko, da je težko opisati.

Vedenje razredov med ponkom je skoro prevzorno. Nikdar ni slišati šepetanja, nikdo ne dvigne brez dovoljenja pogleda s knjige. Če pa pokličeš kakega učenca, takoj plane kvišku ter odgovori s tako razločnim in donečim glasom, da te odkraja skoro preseneča razlika med odgovorom in tem, kako molče in se premagujejo ostali.

Ženski oddelek učiteljišča, kjer se izobrazuje približno 50 deklet za učiteljski stan, se nahaja v posebni, obširni in zračni dvonadstropni zgradbi, ki jo obkrožajo sami vrtovi tako, da je od vseh drugih zavodov popolnoma ločena in je ni videti s ceste. Pouk ne obsega samo vseh evropskih znanosti po najnovejših metodah, temveč tudi vse japonske umetnosti, kakor vezenje, slikanje, dekoriranje in aranžiranje cvetlic. Tudi risanje na evropski način se poučuje, in sicer izvrstno, pa ne samo na tej, nego na vseh šolah. Toda kombinirajo ga z japonskimi metodami

in pričakovati je, da bo to zlivanje rodilo v bodoči umetniški produkciji krasne uspehe. Reči smem, da je povprečna nadarjenost japonskega učenca za risanje najmanj za 50% večja od nadarjenosti evropskega otroka. Duša tega plemena je pač vseskozi umetniška; od rane mladosti že se vadi Japonec v silno težavni umetnosti, naučiti se kitajske pismenke, dolgo poprej, nego prične učitelj risanja s poukom perspektive — in to opravilo izvežba oko in roko tako čudovito, da si Evropejec tega ne more predstavljati.

S tem zavodom in po hodniku tudi z moškim učiteljiščem je združena osnovna šola za dečke in deklice. V tej poučujejo gojenci in gojenke višjih letnikov, ki se tako vežbajo v svojem poklicu, preden jih sprejme država v službo. S stališča vzgoje ni za tujca nič bolj zanimivega ko pogled v nekatere teh razredov. V prvi sobi, v katero sem stopil, sem našel razred najmanjših, dečke in deklice, nekatere tako drobne in ljubke kakor njih lutke. Vsi ti malčki so se za svojimi mizicami sklanjali nad papirnimi polami, ki so bile črne ko oglje in ki so jih s krepkimi potezami čopiča, namočenega v »kitajski tuš«, poskušali še bolj počrniti. V resnici pa so vadili japonske in kitajske pismenke, črto za črto. Dokler ni ena črta popolnoma pravilna, ne smejo poskusiti z drugo, kaj šele s kako kombinacijo. Ne mine še prva učna ura in že je nebroj okornih potez s čopičem počrnil prvotno beli papir. Kljub temu se rabi ta črna pola nadalje, zakaj mokro črnilo zapušča na suhem temnejše znake, ki jih je še vedno lahko razločevati.

V sosedni sobi najdem nov razred. Tu se vadijo ravnati s škarjami, z japonskimi škarjami iz enega kosa jekla v obliki črke U, ki jih je mnogo težje sukati ko naše. Otroci izrezujejo vzorce in oblike raznih predmetov ali simbolov, ki si jih morajo zapomniti. Navadnejše predloge so oblike cvetlic; časih se jim da naloga, izrezati določene ideograme, t. j. besedne ozir. miselne znake.

V naslednji sobi se vrši pevski pouk. Učitelj zapisuje note s kredo na tablo in spremlja petje na harmoniki. Malčki znajo že japonsko narodno himno (Kimi-ga-jōva) in dve japonski pesmi po znanih škotskih napevih.

Učenci osnovne šole nimajo uniforme, temveč japonsko obleko: dečki temnomodri kimono, deklice, podobne metuljem, pa obleke vseh barv. Deklice nosijo še hakame (hlače), vse temnovišnjeve barve.

Med učnimi urami so deset minut trajajoči odmori za počitek in igro. Dečki se igrajo »senca in pošast« ali »slepo miš« ali kaj drugega vselega; smejejo se, skačejo, tekaajo za stavo, se borijo, vendar pa v nasprotju z evropsko deco se nikoli ne pretepajo ali prepirajo. Deklice se

zabavajo záse, mečejo žogo ali rajajo ter pojejo pri tem pesmi, neizrečno mehke in nežne.

Opazil sem, da ravnaajo mladeniči in mladenke, ki poučujejo te malčke, z njimi silno ljubeznivo. Otroka, ki je pri igri posvalkal ali umažal svoj kimono, odvedejo v stran ter mu obleko skrbno uredijo in osnažijo.

Ni dovolj, da se gojenke pripravljajo na svoj poklic s poučevanjem na osnovni šoli; vaditi se morajo tudi v sosednem otroškem vrtcu, ki ima velike, zračne in solčne prostore, kjer leži nebroj pedagoških igrač po vseh mizicah.

Toda preveč menda ne bom videl na učiteljišču, ker prav za prav nisem član njegovega učiteljskega zbora. Nastavljen sem na srednji šoli in tam se tudi največ mudim. Učiteljiščiške vidim samo v njihovih razredih, zakaj ni jim dovoljeno, obiskovati svoje učitelje v njih stanovanjih. Zato se ne smem nadejati, da bi se z njimi tako spoprijaznil ko z učenci čógakó, ki me že začenjajo nazivati »učitelja« namesto »gospoda« ter se vedejo napram meni kakor napram starejšemu bratu. Tudi se v velikih in udobnih prostorih učiteljišča ne čutim tako domačega ko v temnih in hladnih sobah srednje šole, kjer stoji moja pisalna miza poleg Nišidajeve. Na stenah visé razpredelnice, pokrite s pisemskimi znaki, ki ponazorujejo zoološka dejstva s stališča razvojne teorije; dalje velikanski okvir, poln majhnih lakiranih deščic, ki se stikajo tako tesno, da tvorijo ploščo, tako gladko, kakor da je enotna. Na teh tablicah so zapisana ali prav za prav v beli barvi narisana imena učiteljev, učnih predmetov in razredov ter ure. Vsaka izprememba urnika se lahko naznani s priprosto izmenjavo tablic. Ker je vse označeno z japonskim in kitajskimi pismenkami, ostane zame skrivnost, izvzemši seveda splošni načrt in temeljna načela. Povzpel sem se le tako daleč, da razberem znake za svoje ime in nižja števila.

Na pisalniku vsakega učitelja stoji majhen hibači (skodelica) iz modro in belo ločene gline, kjer tli pod pepelom nekaj žarečih ogljev. Med odmori kadi vsak učitelj iz bakrene ali srebrne pipice. Hibači in skodelica vročega čaja sta nam edino okrepčilo po trudu v razredih.

Nišida in en ali dva druga učitelja so precej zmožni angleščine in včasih se pomenkujemo med odmori. Toda najčešče se nikomur ne ljubi govoriti; vsi so zmučeni in rajši molcé kadé. Takrat je slišati edinolé tiktakanje ur in ostre udarce s pipicami, ko jih iztresamo v skodelice.

(Dalje prih).

IZ ŠOLSKEGA DELA.

ANA PFEIFERJEVA:

Elementarni pouk v čitanju in pisanju na podlagi samodelavnosti.

(Konec.)

Ko pridem do velikih začetnih črk, zopet za nekaj časa odgodimo abecednik. Ker so med učenci zmerom taki vmes, ki pridno rabijo abecednik in si ogledajo marsikaj, česar še nismo obravnavali pri pouku, ker so mnogi rabili tudi v svojih zapiskih tupatam kako veliko črko, sem sigurna, da so jim že deloma ali celo večinoma znane.

Pripovedujem pravljico »Janko in Metka«, ki je bila sprejeta z velikim navdušenjem. Sedaj zapišem iz te pravljice nekaj stavkov na tablo: »V gozdu je bila hišica. Zid je bil iz belega kruha. Streha je bila iz flamentov. Okna so bila iz cukra. Janko in Metka sta jedla s hišice. Coprnica se oglasi: Glodaj, glodaj, mišica, to je moja hišica!«

Kdo pozna te velike črke, ki so na tabli? — Jaz! Jaz! — Pokaži in imenuj jih! Še ti! In ti!

Potem preberemo ves sestavek, poiščemo besede, ki so pisane z vel. zač. črko ter ugotovimo, da se iste nahajajo v začetku stavkov in krstnih imen. — Ti imaš tudi krstno ime — katero? Odslej ga moraš pisati zmerom z veliko začetno črko. Kako se pa pišeš? To je tvoj priimek. Tudi priimek zapisujemo z vel. zač. črko. Kdo še zna zapisati svoje ime in svoj priimek z vel. zač. črko?

Prihodnjič zapišem: »V nedeljo sta bila Iván in Francka pri botri v Šiški. Botra jima je dala jesti mesa in kruha in ocvirkov. Botra je skuhala kavo. Ko sta šla domov, je dala Ivanu čokolado in mašne bukvice.«

Ura bije 10. Poglejte si v odmoru nekoliko, kaj sem zapisala na tablo! — Jaz sem že prebral, to je bil Ivan Šurla! — Kako sem pa jaz to vedela? Saj mi Ivan Šurla tega ni povedal! — Pa je zapisal! — Res je! Če mi še kdo drugi kaj zanimivega zapiše, pa zapišem na tablo, pa bomo brali skupaj!

Poiščemo v prvem stavku besede z velikimi črkami. Zakaj sem pisala veliki V? Zakaj velika I in F? Pa še ena beseda v prvem stavku je pisana z veliko začetno črko — katera? — Šiški. — Kaj pa je Šiška? — Kraj. — Tudi imena krajev pišemo z vel. zač. črko. Kako se pa imenuje oni kraj, kjer si ti doma? — Tomačevo, Šmartno, Jarše, Obrije, Hrastje, Ljubljana. — Vsa ta imena pišemo tudi z vel. zač. črko, ker so imena krajev.

Sobota, 12. febr., pred odmorom. Nekaj važnega vam imam povedati, pa rajši zapišem: Zdaj bomo dobili šolsko naznanilo. Naznanila ne smemo umazati in zmečkati. Položimo ga v berilo. Doma ga oče podpišejo. Potem ga denemo zopet v berilo. V ponedeljek in torek ne bo šole. V sredo bo šola. V sredo vrnemo naznanila.

Ponoči je zaropotalo. Mačka je bila v sobi. Mačka je ujela miško. Mačka je pojedla miško. Potem je skočila na posteljo. V postelji sta ležali mama in Hilda. Mačka je dala Hildi poljubčka. (Po Hildinem zapisku o »včerajšnjem dnevu«.) Občna radost, priznanje: »To je pa najlepše, kar ste kdaj zapisali!«

Vsak učitelj ve, koliko težave povzroča mehanični proces branja, kako zbog te težave trpi razumevanje čtiva in se tudi v višjih razredih zmerom na novo bori s to težavo. S tem, da povzamem same zanimive stvari iz naše najbližje interesne sfere, se na eni strani olajša težava mehaničnega branja, na drugi strani pa zelo pospešuje r a z u m n o branje. Poslužujem se pa najrajša pravljic in otroških poročil, ker je v njih otroški slog in otroško zanimanje najbolj zadeto in torej močnejše učinkujejo nego vsi podatki odraslih, ki se dostikrat tako zelo, a s tako malim uspehom trudijo, zadeti pravi otroški ton. Obenem pa mi je taka izbira berilne snovi pripomoček, da vedno nanovo zbudam in pospešujem otroško produktivnost.¹

Na ta način dobimo vse velike pisane črke, preden se vrnemo k abecedniku, ki nam sedaj rabi za utrjenje pisanih in za pridobitev tiskanih velikih črk.

Razumevanje in poživljanje čitane tvarine iz abecednika pospešujem bolj na indirektnem nego na neposrednem potu. Nikakor se ne spuščam v duhomorno razpravo vsake samoobsebi umljive podrobnosti, niti navadno ne govorim o tem, kar smo prebrali; pozornost zbudam s kakim slučajnim ali postranskim vprašanjem, vpletenim med čitanjem, ki veže vsebino čtiva z našimi izkušnjami, z našim življenjem, a to samo tupa-tam, nikakor ne za vsakim stavkom. N. pr. pri črki O, na str. 37. Wido-vega I. berila, se nahaja stavek: »Omahne s stola in se zbode s škarjami v oko, da ji izteče.« Kakor Kačarjevemu Greglnu, je-li? Kačarjevega Greglna iz II. razreda, katerega je bil parkelj enkrat na Miklavžev večer odnesel v košu, vsak pozna, torej zbuja vprašanje občno pozornost, in kdor ni pazljivo prebral stavka, stori to sedaj hitro na

¹ Ves vzorni Gansbergov abecednik je zgrajen na takem temelju, v njem ne najdeš berilne snovi ali sestavka, ki ne bi bil povzet iz otroškega življenja, pojmovanja in čustvovanja in bi ne zbuja otroškega zanimanja, ni v njem nobenega suhoparnega, moralizirajočega ali sladko prisiljenega spisa, ki hoče biti otroški, a je samo otročji; vse je v resnici otroško!

tišem. Ali na str. 42.: »Večkrat se (lisica) priplazi ponoči tudi v vas in ukrade kokoš, raco ali kaj podobnega.« Ali je pri vas tudi že? V isti berilni vaji: »Ušesa ji stoje pokonci. Komu še? Komu pa vise?

Posebno ljubim v teh vprašanjih kratko, nepopolno obliko, ker ž njo o prečitani vsebini povem najmanje in torej zahtevam največ pozornosti in preudarnosti od strani odgovarjajočega.

Samo nekaj takih vprašanj naj bo vmes, ki, kakor lučke, ne razsvetljujejo samo dotične točke, kjer se nahajamo, temveč svetijo tudi še nekoliko naprej in nazaj. Vzemimo en celoten primer. Str. 33.: »Valentin pleza na drevesa.« Ali si ti tudi že? Čujmo, kaj se mu je zgodilo! »Vida ga opominja: Veš, kaj je rekla mama? Veja se odlomi in padeš na tla. V bolnico moraš potem.« Kje pa je to? Ali ste že bili tam? Zakaj? »Valentin ne sluša sestre, pade z drevesa na tla in si zlomi nogo.« Ali si si ti tudi že kaj zlomil? Ali kdo drugi?

Pa ne mislite, da je to premalo razlage ali obravnave. Manj ko vprašujemo in razpravljamo, bolje je, zakaj nič samostojnega razmišljanja bolj ne moti, nego neprestano dreganje z vprašanji, in z ničemer se zanimanje bolj gotovo ne umori nego z razlaganjem tega, kar se da umeti brez razlage. Naj še enkrat omenim onih nepozabnih Scharrelmannovih besed, ki so navedene na drugem mestu zgoraj: »Igra z vprašanji in odgovori poneumni in otopi otroke itd.«

Vprašujemo le malo, a kadar vprašamo, naj bo vprašanje tako, da zbuja, a ne mori duha!

V tej dobi zelo napreduje zmožnost prostega napisovanja. Neprenehoma se vrši kot zaključek ustno obdelane snovi iz nazornega nauka ali na podlagi doživljajev »včerašnjega dne«, zmerom v zvezi z ilustracijo.

Ko smo vzeli abecednik v roko, smo zagledali v njem pike in vejice. Zdaj šele sem podala pojma »stavek« in »beseda« ter razložila obenem pomen pike. Tedaj večkrat in češče povzemamo iz nazornega nauka stavke, ki jih razstavljamo na besede, po posluhu napisujemo in opremljamo s piko. V meso in kri nam pa to še dolgo ne pride in pri prostem napisovanju nahajamo še dolgo časa komaj sledove o tej sivi teoriji. Pa tega tudi še sedaj ne zahtevamo, nego se veselimo otroške zmožnosti, da se iz svojih moči izražajo toliko razumljivo in nazorno.

Tu nekateri primeri iz samostojnih pismenih izdelkov meseca januarja in prvih dni meseca februarja — pravopis je, zaradi jasnosti, deloma nekoliko popravljen, izražanje pa neizpremenjeno —:

Včeraj.

nato so pri šteku klali mama šiva.

jast sem fržol zbirala in sem se tud učila temno se je že delalo nehal so nehala sem zbirati večerjo so kuhali ko smo pojedli smo molili smo šli spat. (Zraven narisani rožni venec.)

učeri sem bla ucerkvi ko sem domu prišla sem jedla ko sem pojedla sem šla kavšč (k Avšču) sem jedla potice in kofe in hvancete (flancote).

učeri sem biv ušišk sem jedu ocverke pa sem zvečer sem piv kavo. (Zraven je narisana miza, na njej lonček s kavo in žlico in hleb kruha, poleg mize jako lično narisana omara — oprava tete v Šiški — pri vsakem predmetu je napisano njegovo ime.)

očera je sonce sijalo Ivan (pisatelj) je skakal Francka je bila v šoli so peli petje.

učera sem biv ušiški sem dudu čukado in bukuce mašne

martin (pisatelj) in ata in mat (tako se imenuje babica, dočim »mama« pomenja mater) sma bli ucerkli martin je bio žametnem gvant mama sa bli doma sa metevivc trebl uzlinčkova sta prišla prašat če žiher napravijo punt na našem traunku pa sa ata rekl de žiher

ribava sem pa računava sem pa drva sem pa guncala se in ani na našem kozolc

pri taškerjovih sma se skril

jera in metka (pisateljica) delala, luka in ata žagajo mama medejo (Vse ilustrirano in zraven še mlado dekle iz vasi, ki je bilo tisti dan umrlo, na parah.)

ani merko milka metka nace letamo po travi ki se dam prišla damu — zraven narisana trava in otroci, ki skačejo po njej.

igrala sem se iz punčko ko sem pekla in ivan hilda (pisateljica) je pridna in ivan je priden učenec

ponoči jezaro potalo potalo vsobi je za ropo talo miška mucek miško mucek pa jo je po je del miško in je prišel na posteljo polub čeka dati hilda (pisateljica) in mama staležala le upo stelj in pide mucek (Slika: postelja s Hildo in mamom.)

Hiša.

v hiši so lde notri in mahi otroci in veliki ivan se je učil Hilda se je učila v hiši kuhamo koslo v kuh se učimo mama kuha kosilo

Klet.

v kleti imamo krempir vkletu je kolem uketu je drva ukletu je zeze nosno drva

Sava.

prsav somačke mucke (vrbove) in meter (t. j. mera, ki kaže globočino vode) pa prsav so valovi dosti valovi nasav je že eden otonil kje šel valove (Slika: Sava, skale, mera, čoln s peskom, veslarja in obče znani gluhi »špitalski šumi« — menda občinski ubožec, ko skače vanjo in ko plava.)

Ljubljana (iz nekoliko poznejše dobe)

lublan je cigar farbka pa kampine prodajajo pa moke prodajajo in cukr in hešpange (haršpange) in obleka in pripasnik in pomaranče in čevle in copate in rute židane in pohaste (parhetaste) rute in kile

u mestu je pac (plac) in lepe hiše in štrcune pvac napvac pridajajo blago in cukr ublani je iblanca in fabrika in štanti šola okno je visoko

vlubla ni so lepe hiše in rože in avtomobili letajo

vlubla ni je štecuna ki so velike okne se sva šle v blano ki sem mleko nesla v šta cu no tam u en vež sem jere počakala

Ivan in mama sta bila vmestu sta šla v štacuno avtobil je letov po mestu letal pa trovju (tramvaj) pa lepehišeso na plac pa prodajajo pa zdravnik je vmestu štacune so

Včeraj (krajko pred Vel. nočjo.)

Včeraj sem bil na gradu pa je bilo polhen vojaku pol sem šel u turen iz mamu pol sem se bal pol sem pa dol gledal pol pa sem videl dolejski štacjon pol pa sem videl lubanco videl pol je pa Ura bila sem pa dol šel sem se bal ko je Urabila pol sem pa do ure prišel pol sem pa šel

Iz tega je razvidno, da ves naš pouk v pisanju temelji na prostem izražanju misli, da je torej naše pisanje res od prvega početka bistveno enako pisanju odraslih ljudi. Prepisovanja sploh ne gojimo, priporočam ga le kot domačo vajo onim učencem, ki po dolgih vajah še niso zmožni, da bi sami kaj napisali. Več pa pridobijo s tem, da jih prav pogosto ključem k sestavljanju besed s tiskanimi črkami in k napisovanju po posluhu.

V začetku te dobe sprejemam pismene izdelke brez kritike. Kmalu pa, t. j. ko je spretnost v izražanju misli dovoljna, se začenja in čedalje temeljiteje nadaljuje delo za jezikovno čistost. To delo se vrši tako, da si iz vsake skupine pismenih izdelkov izpišem nekaj splošno nastopajočih napak. Nato tvorim nekaj stavkov z odgovarjajočimi pravilnimi oblikami, n. pr. »Ljubljana« mesto »Iblana«, »štedilnik« mesto »šporget«, »predpasnik« mesto »birtah« itd. Te stavke skupno razrešujemo v besede ter po posluhu napisujemo. Pri tem opozarjam na dotične oblike, povdarjajoč, da so te pravilne ter da si jih moramo vtisniti v spomin in jih odslej rabiti mesto prejšnjih napačnih. Pri teh vajah pridejo tudi stavke, beseda in raba velikih začetnih črk zmerom nanovo v razgovor. V isti meri nastopa sedaj tudi kritika. Opozarjam pri pregledovanju del na napake, katere smo že nadomeščali s pravilnimi oblikami, na rabo pike in velikih začetnih črk — to vse pa na tako rahel način, da nikakor ne more trpeti veselje do samostojnega ustvarjanja in zaupanje v lastno moč, kar je in mora ostati v ospredju.

Proti koncu te dobe pa se poprimemo tudi lepopisnih vaj. Veliko že znamo napisati, sedaj se bomo pa tudi učili, da bomo znali lepo pisati, s tinto seveda. Otroci so sedaj že toliko izurjeni, da se te vaje vrše brez velikih težav in prav zadovoljivo. Gansberg izključuje te vaje iz elementarnega pouka, rekoč, da se morajo otroci mnogo važnejšega naučiti nego so te formalnosti. Meni pa so po volji — ne le iz praktičnih ozirov, ker se s tem prihrani učitelju 2. razreda veliko težave — marveč tudi z vzgojnega stališča, ker se z njimi zbuja v otroku čut za red in snago in veselje za lepo obliko. Vrhutega pa dajejo tudi otrokom, ki so duševno slabo, a manuelno dobro obdarovani — in takih je zmerom nekaj — možnost, da se uveljavijo vsaj na tem torišču in po-

polnoma ne izgube svoje samozvesti. Otroci so teh vaj veseli in kažejo popolno razumevanje njihovega smotra. Njihovo veselje povzdigujem s tem da zapišem za vsako pravilno in snažno spisano stran v zvezku »rdečo 1«. Slabših redov pa ne zapisujem in zaradi neizogibne nesreče sprejemam z isto ravnodušnostjo kakor dež, točo ali druge manj prijetne elementarne naravne dogodke, zaradi katerih se noben pameten človek ne krega.

Ker pa tudi teh vaj ne smatramo za namen, nego samo za sredstvo, jih izvršujemo pri vsej skrbnosti tudi s kolikor mogočo hitrostjo, t. j. pišemo, ko smo enkrat začeli, vsak dan. Kadar bo predelana vsa velika in mala abeceda, bomo tudi na obliko naših vaj v napisovanju katero vmes izvršujemo na običajni način, polagali večjo važnost ter jih bomo snažno in čedno napisovali v dvojno črtane spisovnice.

*

Kot sklep naj podam še nekaj primerov, kako se da, po Scharrelmannovem navodilu, tudi obravnava beril postaviti v službo samodelavnosti in kako se dajo na ta način oživiti in z zanimanjem napolniti tudi suhoparni in ponesrečeni berilni sestavki, in sicer naj vzamem, ker Widrovega berila še nisem predelala nikdar v šoli, primere k Majcnovi »Začetnici«, ki je bila v prejšnjih časih na Štajerskem v rabi. Mesto duhomorne takoimenovane »besedne in stvarne obravnave« po vprašanjih in odgovorih, ki je bila v mojem študijskem času v navadi, posnamem kako, bodisi za dotični berilni sestavek tudi popolnoma postransko in ne bistveno točko iz njega ter jo pomaknem v sredotočje skupnega delovanja. N. pr.:

Pošteni deček, str. 83.

Mirko je našel na cesti nož, ki ni bil njegov. Kaj je storil z njim? Kaj bi storili mi, ko bi našli nekaj izgubljenega na cesti? Kaj, ko ne bi vedeli čigavo je? Kaj, ko bi bilo majhne, kaj, ko bi bilo velike vrednosti?

Otroka in mesec, str. 90.

Otroka sta izgrešila pravo pot. Kako bi si mi pomagali, ko bi izgrešili pot? Kaj bi pa storili, ko bi se otrok, ki ga poznamo ali pa ki ga ne poznamo, izgrešil k nam na dom?

Zaslužena kazen str. 77.

»Vinko potegne kravo tako močno za rep, da uboga žival od bolečine odskoči.« Pa tudi drugi ljudje mučijo živali. Zadnjič sem videla voz, katerega je vlekla sama uboga suha kobila, a na njem je sedelo kar osem ljudi. Doneski k temu poglavju so bili bogati. Neroden voznik, ki zapelja in potem pretepa konja. Pijan voznik. Konj, ki čaka cele ure

pred krčmo. Neusmiljen pastir. Nemaren gospodar, ki slabo ravna z živino. Kako se mora ravnati z živino. Kakšen dobiček imamo od tega.

S tem sklepam. Popisala sem svojo pot, da pokažem eno, po kateri upam dospeti do gojitve otroške samostojnosti. Ne trdim, da je edina, ki je dobra; dobre so vse, ki gledajo na otroke kot na človeka ter mu pripuščajo za razvoj njegovih duševnih sil svobodo.

TELESNA VZGOJA.

DR. LJUDEVIT PIVKO:

Rajalne vaje ¹

Učni načrt in vadivo za šolsko telovadbo.

I. šolsko leto.

Učni načrt. Korakanje reda v ravnih smereh in v krogu.

Vaje:

1. »Na desno okrog!« — »Na levo okrog!« (Korakanje reda po obodu telovadnice, I. str. 176, 17.; I. str. 94, 17.; I. str. 107, 38.)
2. »Srednja smer!« (Zavijanje z oboda v srednjo smer, I. str. 176, 18.)
3. »Navpična smer!« (Zavijanje z oboda v navpično smer, I. str. 176, 19.)
4. »Stik naprej čelni — stoj!« (Postopno ustavljanje reda, I. str. 98, 18 b.)
5. Med pohodom reda: »Razstop na 2 karaka!«
6. »Krog!« (Zavijanje z oboda v veliki krog — učitelj kot čelni krajnik, I. str. 178, 22.)
7. Korakanje reda v krogu.
8. »Red — stoj!« (Ustavitev v krogu, I. str. 96, 18.)
9. »Na le - vo!« (Polobrat v krogu s čelom noter, I. str. 90, 12.)
10. »Na des - no!« (Polobrat iz čelnega kroga v bočni krog, I. str. 90, 11.)

¹ (Številke v oklepajih se nanašajo na knjigo Pivko - Schaup, Telovadba I., izd. Slov. Šol. Matica 1920/21.)

11. »Na des-no!« (Polobrat iz bočnega kroga s čelom ven.)
12. »Eden korak (2 koraka, 3 korake) naprej sto-paj!« (Povečanje razstopa v krogu s čelom ven, I. str. 100, 23.)
13. »Dva koraka (4, 6 korakov) nazaj sto-paj!« (Sestop v tesnejši krog s čelom ven, I. str. 100, 23.)

II. šolsko leto.

Učni načrt: Korakanje reda in dvoreda (troreda, četrveroreda) v ravnih smereh, in v krogu. Protihod. Prosti razstop in sestop dvoreda, troreda, četrveroreda. Čelni razstop na dva koraka iz vrste naprej.

Vaje:

2. »Prečna smer!« (Zavijanje s srednje smeri sredi telovadnice proti oglu: »Na desno (l.) prečna smer!« (I. str. 177, 20.)
3. »Na desno (levo) protihod!« (I. str. 108, 40.)
4. Tvoritev križa s protihodi
5. »V dvored — naprej!« (Prestrojevanje korakajočega reda v dvored, stopno, brez ustavitve, I. str. 126, 71.)
6. »V red — nazaj!« (Prestrojevanje korakajočega dvoreda v red, prim. I. str. 126, 72.)
7. »V trored — naprej!« (Telovadci so razšteni na trojice, drugi in tretji prihajata postopno ob desno stran prvega.)
8. »V četrverored — naprej!« (Telovadci so razšteni na četvorice, 2., 3. in 4. se uvrščajo postopno ob desni strani prvega.)
9. »Prosti razstop od srede (na desno, na levo) — zdaj!« (V dvoredu, troredu, četrveroredu, I. stran 183, 2. str. 186, 3.)
10. »Sestop k sredi (na desno, na levo) — zdaj!« (I. 185, 188.)
11. »Prvi na mestu, drugi 2 koraka, tretji 4 korake, četrti 6 korakov naprej — sto-paj!« (Čelni razstop iz vrste naprej, I. str. 185, 1.)
12. »Ven okrog!« (»Prvi na desno, drugi na levo okrog!« Razvod reda v dva reda, I. str. 180, 39.)
13. »Dol okrog!« (I. str. 181, 40.)
14. »Not okrog!« (I. str. 181, 41.)
15. »Dvored — srednja smer!« (Svod dveh redov v dvored I. str. 181, 42; učna slika str. 187, 4.)
16. »Levo in desno krilo naprej — sto-paj!« (Tvoritev kroga iz vrste z zavijanjem obeh kril, I. str. 187, 3.)

17. Tek dvoreda (I. str. 99, 22; str. 101, 28, 29.)
18. »Gorenji krog!« — »Dolenji krog!« (Razstavitev za igre v 2 krogih, I. str. 178, 22.)

III. šolsko leto.

Učni načrt: Korakanje reda in dvoreda v ravnih smereh, tudi s kratkim in brzim korakom. Mimohod in prostop. Razstop in sestop vrst (četvoric, šestoric večjih vrst).

Vaje:

1. Ponavljanje snovi I. in II. šolskega leta.
2. »Kratki ko-rak!« — »Polni ko-rak!« (Izmena dolžine koraka v ravnosmernem pohodu, I. str. 100, 24 in 25.)
3. »Brzi ko-rak!« — »Zmerni ko-rak!« (Izmena brzine koraka v ravnosmernem pohodu, I. str. 101, 26 in 27.)
4. Sestave kratkega in polnega koraka in sestave brzega in zmernega (običajnega »polnega« koraka), n. pr. 8 kratkih — 8 polnih — 8 brzih — 8 zmernih (polnih) itd.
5. »Ven okrog!« (I. str. 180, 39.) — »Mimohod na desno (levo)!« (Korakanje dveh redov v nasprotnih smereh z izogibanjem, I. str. 182, 47.)
6. »Prostop!« (Korakanje reda navpično skozi drugi red, I. str. 182, 48 a.)
7. »Na desno (levo) navpična smer!« (Zavijanje iz srednje smeri sredi telovadišča v navpično smer.) — »Na desno (levo) srednja smer!« (Zavijanje iz navpične smeri v srednjo smer na sečišču obeh smeri, I. str. 176, 18 in 19; učna slika str. 190, 1.) — »Na desno (levo) prečna smer!« (Zavijanje iz srednje ali navpične smeri od sečišča k d. (l.) gorenjemu (dol.) oglu.)
8. »Poševna smer!« (Zavijanje od risa k risu, I. str. 177, 21; učna slika str. 191—192.)
9. »Prečna smer!« (Zavijanje z ogla k sredi ali naproti ležečemu oglu, I. str. 177, 20.)
10. »Prosti razstop od srede — zdaj!« (Razstop četvoric, petoric, šestoric in večjih vrst.)

IV. šolsko leto.

Učni načrt: Korakanje dvoreda v raznih smereh. Proti-hod in mimohod dvoreda. Čelni in bočni prostop dvoreda. Razvod iz reda v četverored in svod iz četveroreda v red.

Vaje:

1. Ponavljanje.
2. Korakanje dvoreda v ravnih smereh (»Na desno okrog!« — »Na levo okrog!« — »Srednja smer!« — »Navpična smer!« — »Prečna smer!« — »Poševna smer!« I. str. 176. in 177, 17—21; učna slika str. 193, 2.)
3. »Na desno protihod!« — »Na levo protihod!« (Zavijanje dvoreda med pohodom za 180°, I. str. 129, 77.)
4. »Ven protihod!« (I. str. 181, 43.)
5. »Not protihod!« (I. str. 181, 44.)
6. »Dvored ven okrog!« (Razvod dvoreda v dva dvoreda, prva dvojica na desno okrog, druga na levo okrog, I. str. 188.)
7. »Mimohod na desno!« — »Mimohod na levo!« (Korakanje dveh dvoredov v nasprotnih smereh z izogibanjem, I. str. 182, 47.)
8. »Čelni prestop na desno (levo)!« (Korakanje dveh dvoredov drug proti drugemu v nasprotnih smereh s prastopom, I. str. 182, 48 b.)
9. »Prostop!« (»Bočni prestop!«) (Korakanje dvoreda navpično skozi drugi dvored, I. str. 182, 48 a. Po prostopu »Kratki korak!«)
10. Razvod iz reda v četverored (I. str. 187, 4.)
11. Svod iz četveroreda v red (I. str. 188, 4, sestop.)
12. Tvoritev kroga iz razvoja (I. str. 187, 3.)

V. šolsko leto.

Učni načrt: Korakanje četveroreda v ravnih smereh. Veliki in mali krogi, prosti in dvojni loki, svitek. Razstopi. Rajalne sestave korakov in sestave zavojev s pohodom naprej.

Vaje:

1. Ponavljanje.
2. Korakanje četveroreda v ravnih smereh (prim. IV. šol. leto, vajo 2.)
3. Korakanje reda, dvoreda, četveroreda v velikih krogih (I. str. 178, 22.)
4. Majhni krogi (I. str. 178, 23.)
5. Korakanje reda v prostih lokih v srednji smeri (»Levi srednji lok!« — »Desni srednji lok!«), v navpični in prečni smeri (I. str. 178, 24—26.)

6. Korakanje reda v dvojnih lokih v srednji, navpični in prečni smeri (I. str. 179, 29—31.)
7. Zavijanje v svitek in odvoj (I. str. 180, 38.)
8. Razstopi: srednji, široki, mali, vmesni, na dolžino enega koraka, na dolžino dveh korakov (I. str. 183—184, 1—7.)
9. Zavoj četvoric iz vrste v četverored (I. str. 186, 2.)
10. Rajalne sestave korakov (I. str. 196.)
11. Zavijanje spojenih dvojic na mestu in v sestavah (I. str. 197, 5.)

VI. šolsko leto.

Učni načrt: Čelni prostop dvoreda, troreda, četveroreda. Rajalni razstopi. Sestave korakov z gibi in držami lehti in obrati.

Vaje:

1. Ponavljanje.
2. Rajalni razstop s korakanjem v prečnih smereh (I. str. 188, 5.)
3. Čelni prostop dvoreda, troreda, četveroreda (I. str. 182, 48 b.)
4. Spajanje navežbanih korakov z gibi in držami lehti (I. str. 194, 3 A in B.)
5. Prestrojevanje korakajočega reda v dvored, trored, četverored na desno (levo) (I. str. 189, 6.)

VII. šolsko leto.

Učni načrt: Sestave razvojev s pohodom naprej v četvoricah. Razstop in sestop v pohodu. Prepletanje dvoredov. Obkroževanje.

Vaje:

1. Ponavljanje.
2. Sestave zavojev in pohoda naprej v trojicah in četvoricah (I. str. 197, 5.)
3. = 2 z izpremenjenim številom korakov, z izmenami smeri pohoda in brzine hoje (korak, brzi korak, tek). Iste vaje v petoricah, šestoricah, osmericah.
4. Razstop in sestop med pohodom (I. str. 188, 4.)
5. Obkroževanje, n. pr. v dvoredu: po 8 korakih naprej si podajo dvojice roke in desna obide z 8 koraki v krogu levo, ki se obrne z 8 koraki na mestu za 360° ; po daljših 8 korakih isto na drugo stran. Spajanje obkroževanja s poskoki ali rajalnimi (plesnimi) koraki.
6. Prepletanje dvoredov »venec« I. str. 199, 7—8.)

VIII. šolsko leto.

Učni načrt: Sestave pohoda naprej z izprečitvami. Osmica, lanec. Rajalni razstopi in sestopi.

Vaje:

1. Ponavljanje.
2. Sestave pohoda naprej z izprečitvami, n. pr. četvorice postopno po 8 korakov naprej — 8 korakov polulevo — 8 korakov naprej — 8 korakov poludesno (I. str. 93, 15—16; str. 104, 35 prim. str. 112, izprečitve.)
3. Izmene krogov z mimohodom in prostopom (»osmica«) (I. str. 180, 36.)
4. Korakanje v lancu s podajanjem rok (vijuga s prostopi, I. str. 180, 37.)
5. Rajalni razstopi in sestopi.

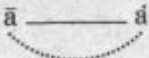
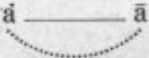
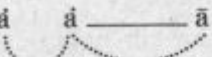
GRM FRAN:

Higijena govora.

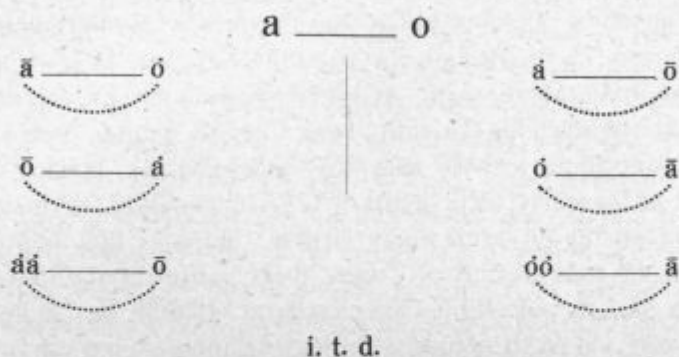
(Konec.)

Vaje z vokali.

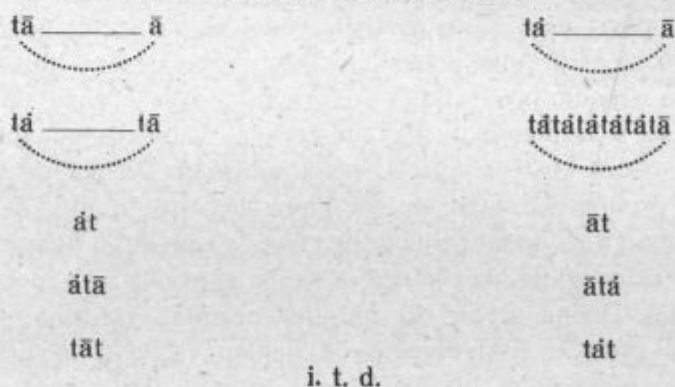
(— pomeni podaljšan glas, · pomeni kratek glas.)

posamič	a	vezano
ā, ā, ā,		ā, ā, ā
		
		
i. t. d.		

Te vaje je treba ponavljati dotlej, da dobimo dober prsni glas; nato preidemo k drugim vokalom in vokalnim kombinacijam.

Vokali in konzonanti,
osebito zobniki (dentalniki).

Slične vaje z drugimi vokali in drugimi konzonanti; potlej kombinacije različnih takšnih vaj. Nadzorovati je treba pazno vsak napačen pojav glasotvorbe. Tudi ne smemo pustiti, da bi se učenec utrudil, zato mu moramo dati, zlasti sprva, nekaj oddiha po vsaki vaji. Izbrano čtivo in konverzacija zaključijo vaje. Dobro si pa zapišimo za ušesa, da je treba govoriti brez napora in posebno v začetku prej počasi nego hitro.¹

Že iz povedanega smo se mogli prepričati, da potrebuje govor posebno nego, če hočemo, da bo ustrezal vsaj navadnim zahtevam. Prav posebno pažnjo je pa posvečati govoru oz. higijeni govora govornikov, pevcev po poklicu, učiteljev vseh kategorij, duhovnikov, advokatov, vojaških zapovednikov, parlamentarcev itd. Glasilo teh poklicnih vrst često odpove. Po preglasnem, prenapornem in predolgem govoru (ali petju) se pojavijo znaki, ki napovedujejo funkcionalno oslabelost glasu ali fona-

¹ Te vaje so posnete po vajah, uvedenih v laboratoriju pariške univerze, kjer proučujejo in odpravljajo motnje govora. Podpisane jih je preizkusil tudi pri gluho-nem-cih z dobrim uspehom.

stenijo. To posebno obolenje zvokotvornih naprav je najtemeljiteje preštudiral in opisal Th. S. Flatan. Za pojasnilo naj služi ta-le primer: Neki stanovski tovariš, takole okoli 40 let, je prišel na klinični ambulatorij vseuč. prof. Urbančiča na Dunaju. Izjavil je, da mu že več kot 10 let povzročuje govorjenje težave, zdaj hujše zdaj manjše. Nastopivši službo z 19. letom, jo je mogel izvrševati 9 let brez vsakojakih težav. Nekoč pozimi je pa postal po prehlajenju hripav. Odtedaj ima neprijetne občutke v grlu za vsako učno uro, če govori nepretrgoma 15—20 minut; suho grlo ga sili, da pokašljuje. Ta neprijetni občutek pa izgine za nekaj časa, če govori visoko. Pa tudi v tej legi ne more dolgo zdržati, ker ga začne žgati v grlu. To ga dela nervoznega, posebno ga pa muči, če pride nadzornik v šolo. Z nepopisnimi bolečinami in z največjim naporom more v potu svojega obraza vztrajati do konca. Zdravnik mu priporoča 4 tedenski dopust; dobi ga in nastopi. Tedaj se pa počuti dobro in konverzacija mu ne napravlja nobenih težkoč. Vrnivši se v službo, ga bolezen vnovič napade, po kratkem govorjenju v šoli je zopet tam, kjer je bil. Napoti se k laringologu. Ta mu žrelo in jabolko temeljito preišče in odstrani košček kosti iz nosa. Uspeha nobenega. Za poletje se odpravi na planine. Nastopivši zopet službo, more govoriti $\frac{3}{4}$ ure, ne da bi se utrudil. Pozimi ga pa zopet primejo bolečine v jabolku in hripavost se jim pridruži. To se ponavlja brez konca in kraja, zdravilišča in morske kopeli so brez moči. Bedno stanje, ki mu kot nezgoda zalezuje pokoj! Dr. Urbančič ga preišče. Konverzacija je nekam raskava in hrkava. Pacient govori nenavadno glasno, skoraj kričavo. Pri predavanju pred zdravnikom se govor čedalje bolj zvišuje. Dihanje je neenakomerno, izdih vsekakor prekratek. Ob naraščajočem izgovarjanju vokala A postane glas trši, hripavejši in tišji, čez 10 minut pa docela utihne. Dovolj. Nedvomno resna bolezen! Znaki so ji nenadna izprememba v glasovni jakosti in višini, utrujenost in pa izredna razdraženost zvokotvornega organa. Flatan trdi, da ji je glavni vzrok prenaporno in preglasno govorjenje. Hasljiv nauk za vsakogar leži na dlani. Pripomnim še enkrat, da more vsaka kronična oslabeledost glasu priversti do popolne hripavosti in brezglasnosti. Fonastenijo spoznamo tudi po dihalnih motnjah. O tem bi se najbolje prepričali, če bi dali pacientu, ko je globoko zajel zraka, zapet nizki ton in bi šteli, koliko sekund ga more držati. Utihi bi ob navadno po nekaterih sekundah, dočim morejo zdravi ljudje vztrajati delj časa. Natančneje bi nam pokazal takšno nepravilno dihanje pnevmograf. Da se obvarujemo fonastenije, si zapomnimo to-le:

Navadimo se pravičnega dihanja pri govoru in petju. Kratek in globok vdih ter počasno in mirno izdihavanje. Ker trdi vokalni nastavek dostikrat škoduje, rabimo mehkega. Govorimo v srednji tonovi legi na-

vadnega občevalnega govora in ne preglasno. Glejmo, da se utrdimo proti vremenskim neprilikam, zato se ne strašimo mrzlih kopeli in lahkega luknjičastega (poreznega) perila. Pazimo, da ne prehladimo grla. Tisto požiranje vode med govorom, ko se organ segreje, se mi zdi neumestno, posebno, če je voda mrzla.

Če zlorabljam o jabolko, da mu damo premalo počitka in ga preveč naganjamo, se utegnejo pojaviti še druge slabe posledice. Tu jemljem v misel majhne betičaste tvore velike kot buckine glavice, zrastle na robovih glasotvork; Nemci su jim nadelili ime Sängerknötchen, zdravniki jim pa pravijo laryngitis nodosa. Dobiti jih utegnejo pevci, govorniki, učitelji itd., pa tudi otroci, če v zbornem govorjenju preveč vpijejo. Nežni glasotvorki se natrgata, krvavita in v neposredni bližini rane se pojavijo ti tvorci. Kdor jih ima, se pri govoru, osobito pa pri petju naglo utruji; v gotovih tonovih legah se pojavlja tudi hripavost.

Laringolog Schmitzler je prvi opisal še drugo podobno bolezen. Ime ji je aponia spastica. Osebe ki jo imajo, ne morejo pričeti z zvokotvorbo. Vselej ko to poskušajo, glasotvorki preveč pritisneta druga na drugo. Ob tej pataloški nastavi zazveni glas ob velikem trudu jedko, stisnjeno, hreščeče, a utegne tudi popolnoma odpovedati. Pri tej bolezni so bili zdravniki dolgo časa brez moči. V zadnjem času jo pa uspešno zdravijo z dihalno in glasotvorno gimnastiko.

Preden končam, še nekaj besed o dihanju. Dihanje je izmenjavanje v krvi nabrane ogljikove kisline s čistim kisikom. Vršni se v pljučnih alveolah. Dihanje je trebušno in prsno. Centrum dihanju je v podolžnem mozgu (medulla oblongata), ki se zove tudi življenska točka (point vital). Dihanje izvan govora se mora vršiti skozi nos ob zaprtih ustih. Nos je kaj važen činitelj pri dihanju; če je normalen t. j. ne preširok in ne preozek, tedaj zrak zmoči, očisti in segreje. Z eksperimentom so dokazali, da je zrak, ki ga vdihnemo, zapustivši nosno duplino, za približno 18 stopinj gorkejši, kakor zrak, ki prihaja v nos. Natančno izvrševanje tega trojnega nosnega posla je zelo važno. Pomisli samo, da je zrak često premrzal in presuh, najčešče pa preumazan. Nos pa more odstraniti ta slaba svojstva le, če ima glavno vlogo pri dihanju. Ne imejmo torej, če to ni neogibno potrebno, odprtih ust pri dihanju, ker je to silno nehigienično in pa neestetično. Pri navadnem dihanju se vrši vdihavanje in izdihavanje enakomerno, t. j. za vdih porabimo skoraj toliko časa kakor za izdih. Dihanje pri govoru se pa bistveno razlikuje od navadnega dihanja. Zraka zajmemo z odprtimi ustmi, ker ga za glasotvorbo hitro in dosti potrebujemo in je zato nosna duplina premajhna. Tedaj pa plane vsa nesnaga, ki jo je več kot preveč v zraku, z zrakom vred naravnost v sople in povzroči tu raznovrstne neprilike, ranjenje in oboletosti.

Posebno škodljiv utegne postati prah, dim, različni majhni drobci itd. Zato pazimo, da bodo prostori, kjer veliko govorimo, snažni, pomiti in pometeni. Dihanje pri govoru se razlikuje od navadnega dihanja tudi v tem, da je vdih globok in kratek, izdih pa, kot nositelj govora, dolg in počasen. Počasno izdihavanje je prvi in glavni temelj mirnemu in normalnemu govorjenju. Čim več glasov, zlogov in besed izgovorim v eni sapi, tem bolje je za pljuča in za govor. Zato ne tratimo zraka, pustivši otrokom nepotrebne premore med besedami, kjer uhaja zrak neporabljen. Govorimo lepo vezaje! Kakor povsod, moramo tudi tu uveljavljati neko varčevalno načelo. Če varčujemo z zrakom, pazimo na sopila in jim lajšamo delo. Učimo se umno gospodariti s pričujočimi močmi, da nam ne bo pozneje žal prerano odbeglega zdravja. Ne dajmo se zavesti mislim: trden sem, ničesar mi ne more škodovati. Usodna zmota! Neprevidnost se prej ali slej bridko maščuje. Ravnajmo se rajši po reklu italijanskega hribolazca: Chi va piano, va sano, chi va sano, va lontano.

RAZGLEDE.

A. SLOVSTVO.

Prof. Albert Sič: Narodni okraski na pirih in kozuhih.

V jubilejni številki »Učiteljskega Tovarisa« je bila ocena zadnjega lepega dela prof. Siča o belih in pisanih vezeninah. Pri tisti priliki sem omenil tipičnost pokrajnih in okraskov. Kmalu po tem smo dobili »Probudo«, o katere namenu je pisal v našem glasilu prof. Sucher. »Probuda« ima praktičen pomen, ker širi po umetnosti in obrti domačo stvar. Prof. Sič je začel prvi izdajati nar. umetnost v tisku, da se razširi med narodom. Vse izdati bilo bi ogromno delo in težko, da bi zmagali založniki vse, ker nima prav vse toliko praktičnega kakor vezenine, ki se rabijo vsaki dan. »Probuda« namerava razširiti svoje delovanje po vsej domovini in zato bo delo uspešno to tembolj, ker so včlanjeni pri centrali priznani naši strokovnjaki, umetniki in znanstveniki. Ne pričakujemo uspehov čez noč, stvar bo šla počasi toda sigurno. Zato je dolžnost učiteljstva, da podpira stremljenje »Probude« ter zbira v svojem okolišu nar. blago. Kajti živimo med narodom in opazujemo vsaki dan njegovo delo in stremljenje in zato ga skušajmo uravnavati v pravo smer. Življenje in delo nas uči, same zbirke niso nikoli popolne. V ta namen moramo zbrano blago dajati narodu zopet nazaj, da na-

daljuje tam, kjer je prenehal. Sičeve vezenine so napravile mnogo dobrega. Ti sicer tiskani dokazi jasno pričajo o pridnosti ženske roke. Marsikatero dekletko že sedaj črpa iz zbirk in ko ji bo naravnana prava smer, bo delala samo samostojno dalje in ustvarjalo nova dela. Moti se, kdor misli, da bodo sami vzorci že doveli do uspeha. Tu je treba še dela. Prigovarjaj, prosil, mtili, popravljal navdušuj. — Po vsem tem se pokaže mogoče le majhen uspeh, kjer ga zapaziš, tam nadaljuj in potem se zrova loti omahljivcev! Uspehi ne izostanejo. Kdor pa ne dela, naj ne pričakuje čudežev. Računati nam je še z dvema faktorjema. To sta materialna in moralna stran. Pri inteligentnem človeku je zadnja prva, pri revnem ljudstvu pa je prva materialna. Danes se spravi lahko vse v denar, zlasti domači izdelki. Pisarnice upr. so se upeljale hitro in dekleta, ki jih je bilo treba od začetka priganjati, navduševati in jim nositi celo »odpustke« za dobro voljo, delajo danes same rade, ker vidijo o tem vir dohodkov, ki jim pomaga izboljšati bedno gospodarstvo stanje.

Pred nami je sedaj najnovejša zbirka pisanic in kožuhov. Kdo jih ni vesel? Saj so to umotvoril našega preprostega človeka — poezija mehke jugoslovanske ženske duše. To ni nikaka šablonska obrt, ampak proizvodi preproste narodne duše, v kateri se zrcali verski čut in smisel za lepoto. Skozi moje roke je šlo na tisoče pisanic in zato lahko naglasim, da imajo baš belokranjske pisarice v sebi veliko produktivno silo. Skoro dve pisanici nista enaki. Vsaka za se se mi zdi kitica lirčne pesmi, ki prihaja iz globine srca.

Tekst nam pojasnjuje vse potrebno, vendar naj dodam še nekaj o belokranjskih, posebno o adlešičkih pisanicah, ki so že od nekdaj na glasu. G. kanonik Janjo Barle piše o njih v Muz. vestniku I. 1993. sledeče: »Izmed vseh belokranjskih (pisanic) se pa vendar zaradi finih, zamolkih boj in elegantnih oblik odlikujejo najbolj one v Adlešičih, kjer se je tudi prvotni belokranjski življel do sedaj še najbolj ohranil.« Omenjeni gospod je živel med narodom in natanko opazoval njegovo življenje in delo, zato je njegova študija o pisanicah tako temeljita. Zanimiv je sledeči stavek: »Če tudi bolj redko, kot v sosednjem Hrvatskem, nahaja se vendar tudi v Beli Krajini ornament na puževе hišice, ali na pužke, (polžeke) kateri naličji spirali, a ime mu je od tod, ker se vije kakor polževa hišica.« Naivni terminus je pač vzet iz preproste nar. terminologije, ornament sam pa ima malo globlji pomen. Najbrže bo to prastara »svastika« (Hakenkreuz), ki so jo našli že na izkopninah stare Troje. Včasih je imela svoji simboličen pomen, a kasneje je zašla med hišna znamenja in ornamente. Svastiko le bilo najti na hišnem kragu, vklesovali so jo radi na krajih nesreče, a kasneje jo najdemo že kot ornament na vezeninah in pisanicah. Studijo o tem je napisal dr. Lud. Hopf v Kosmosu I. 1918. 11. zvezek. Zanimivo je, da prevladuje na belokr. pisanicah vpliv Marindola, Bojancev in Žumberka. Tako najdemo v Adlešičih mnogo motivov, ki so sicer v navadi le na bojanjskih pregačah (predpasnikih). Uporaba teh

motivov v zvezi s samolastnimi ornamentii daje pisanicam posebno pestrost. Avtohtoni prebivalci so imeli le revne, popolnoma enostavne okraske, dočim so prinesli priseljenci, ki so prišli tam od kulturnega Bizanca, s seboj bogato ornamentiko. In ravno zato je Bela Krajina tako zanimiva. Vrhu tega se ne krije politična meja z etnografsko, ampak segajo zadnje grančice velikega srbohrvatskega drevesa čez Kolpo t. j. v Beo Krajino in Gorjance. Belokranjski ornamenti so torej začetki srbo - hrvatskih, kar je lahko dokazati vsaki čas. Na metliški strani je pa viden vpliv Žumberka in Adlešič, odkoder so največ dohajale v Metliko služkinje in razširile tam svojo nar. umetnost. Tam so bile v navadi tudi takozvane »žafranke« (t. j. pisanice barvane z žafanom). To bi bile v zbirki od št. 30.—41. Dobro bi bilo razdeliti pisanice po krajih in delavkah in urediti tudi kronološko, da se vidi razvoj. Kajti tudi pisanice imajo svojo modo, na kojoj vplivajo razne okolščine. Starejšega tipa pisanice bi bile št. 8, 15, 31, 33, 34, 37, 41, 42, 43. Posebno tipične za Adlešiče so št. 46, 47, 48, 60, 61, 62, 65. Od 69—72 in od 77—84 so pa menda metliške. Pod št. 31, 33, 34 in 37 se izdelujejo še strogo konservativno na Preloki in v Grdunih, preje so se izdelovale tudi v Adlešičih. Na pisanicah št. 12, 47, 54, 59 in 84 vidimo križ nem. vit. reda, ki ima več župnij v Beli Krajini. Pisanice št. 85, 87, 89 do 94 so tako slične onim iz Mačve v Srbiji, da bi jih lahko zamenjal celo strokovnjak. Od 85—89 so označene kot Dolenjske. Zanimivo bi bilo vedeti iz katerega kraja da so? Lahko je, da so iz kostanjeviške okolice in potem bi bile sigurno prenešene iz Žumberka. Ornament na št. 85 se nahaja jako pogosto na žumberških in srbskih pisanicah. Notranjski piruh št. 102 nima nič narodnega na sebi. Brez škode bi izostal list št. 10, če je zbirka namenjena za propagando prave narodne umetnosti. Le prerado se namreč zgodi, da sega preprosto ljudstvo jako rado po tujem. Tuja moda je izpodrinila narodno nošo in tuji vzorci bi izpodrinili domače. Pisanice so naj-

brže slikale spretne roke škofjeloških redovnic, med katerimi so bile vedno dobre slikarice in risarice in zelo spretne vezilje. Pred kakimi 70. leti je bila prednica v samostanu neka moja sorodnica in je pošiljala skoro vsako leto sorodnikom samostanskih pisanic, ki so jih poslikale redovnice. Dvomljivo je namreč, da bi tako dobro risala kmetiška dekleta.

Misliti bi pa bilo mogoče na to, da se uporabijo krajevno tipični ornamenti tudi na pisanicah. Za salone se jih lahko tudi modernizira. Imam nekaj vzorcev čednih pisanic, ki so bile izdelane na obrtni šoli v Hamburgu in so prav lične. Seveda jih imam skrite pred našimi dekleti, da mi ne pokvarijo tipičnosti belokranjskih.

Pisačice so pri delu jako spretne bodisi v tehniki ali komponiranju. Izbirati pa morajo jajca, ker ni vsako dobro za pisanje, zlasti ne popolnoma bela in gladka. Za »obkuvavanje« rabijo tod takozvani Blauholz (Campecheholz — Bois de Campêche) ki daje barvilo Haematoxyesn. Kdor pa dela pisanice v dveh barvah, naj jajce najprej skuha in potem porije z voskom. Porisanega naj položi v mrzlo rdečo ali drugo barvo. Ko se barva posuši, se jajce ogreje nad štedilnikom ali spiritovim plamenom in bele črte bodo jasne in gladke in jajce ne bo nikoli »macavo« (popackano).

Manjša dela zlasti risarije je izdajati najbolje v obliki barvastih razglednic (fotografij), ker je to najboljša in najcenejša propaganda in je zbirka priročna.* Nekaj razglednic iz lepe Sičeve zbirke je že lani založila tvrdka M. Tičar v Ljubljani. Škoda, da ne najdemo še pirhov iz drugih slov. krajev upr. iz Štajerske in Prekmurja.

Zbirka je trudapolno delo in priča o veliki marljivosti prof. Siča, ki je izdal že več krasnih del. Le škoda, da jo ne pošilja zaloga šol. knjig šolam brezplačno, ker navadno nimajo naši kr. šol. sveti vzlic

* Litografi namreč včasih izgledajo preveč črte ali oblike, vsled česar trpi slikovitost.

najboljšim priporočilom od viš. šol. sveta smišla za take stvari. Če pa narediš kaj na svojo pest, si takoj razkričan in zatožen kot absolutist. Kožuhi so bili krasna noša некоč, ali na žalost — ni jih več niti Slovenci. Zelo redki so še na Gorenjskem, pri nas hodi še par starih ženic v zabuncih. Vse drugače je to pri Hrvatih in Srbih. Tam dobi še danes devojka, ko postane »godna«, kožušček za Božič. V Karlovcu delajo tako krasne, da se jih človek jedva nagleda. Lani sem jih opazoval in videl sem, da niso vzorci enaki. Nekateri so bili samo aplicirani, drugi vezeni, tretji samo vezeni, eni so imeli geometrične ornamente, drugi ovetje, tretji pavovo perje. Takoj mi je bilo jasno, da gre tu za posamezne kraje in okraje. Krznar mi je pritrdil in jedrnatno odgovoril: »Krašić, Draganić, Donja stran, Lika.« To je dober dokaz, da je treba glede stila rajonizirati ornamente po bistvu, ne jih pa opredeliti po političnih mejah. Slično nam kažejo tudi motivi o Sičevi zbirki, dasi niso zaznamovani po krajih.

Ker ni misliti na takojšnjo obnovo kožuhov, bi se motivi dali porabiti s pridom tudi za druge stvari. N. pr. za blazine ali pa celo kot vložki pri pohištvu. Kdor pa le hoče imeti še kožuh, ga da lahko napraviti pri kakem hrvatskem krznarju.

Božo Račić.

Srbske narodne pripovedke. Preložil Fran Erjavec. — Ljubljana 1922. Tisk., izd. in zal. Učit. tiskarna.

Znana sta veliko bogastvo in lepota srbske narodne poezije; zato gotovo vsakdo pozdravi srečno misel Učitelske tiskarne, ki nam je oskrbela to zbirko »Srbskih narodnih pripovedk«. Knjiga, ki obsega 30 pravih in pripovedk, je menda v prvi vrsti namenjena mladini in ta jih bo čitala z največjim veseljem, ker ji itak še vedno primanjkuje dobrega čtiva. Besedilo je gladko prevedeno, v znanejših izrazih in v oblikah je ohranjen tudi originalov značaj, ki pa ga žalibog nimam pri roki, da bi primerjal (ali je v Carjev najmlajši sin« v stavku »Pobegni mi carjeviču!« poslednja

beseda izvirno v dajalniku ali zvalniku? to bi moralo biti jasneje izraženo); besede kakor »bosiljek«, »proj« i. pod, pa bi bilo pod črto razložiti, ker so, dasj slovenske, vendar manj znane. — Zunanja oprema knjige je okusna, kakor smo to že vobče vajeni pri izdanih »Učit. tisk.«; motijo pa tupatam nepotrebni tiskovni pogreški. Knjigo naj bi imela vsaj vsaka mladinska knjižnica.

Ob koncu se mi zdi primerno še nekaj dostaviti. Knjiga je prevod Tihomir Ostojčičeve zbirke iz Vukovih in drugih zbirk srbskega narodnega blaga, kakor jo je pod naslovom »Srpske narodne pripovedke« izdala Matica Srpska v Dubrovniku 1.1914. Ali si prevajatelj ni zastavil svoje naloge prelahko, da je kar vzel celo izbirko in jo preložil? Mislim namreč, da bi bilo njegovo zaslužnje večje, ako bi segel sam po raznih zbirkah in lastno izbiral; morebiti bi celo našel, da ima srbska narodna poezija še lepših pripovedk, kakor jih je izbral Ostojčič v to svojo knjigo.

Flerè.

Slovenska poetika.

Nolgo že zdihujemo, da bi nam kdo napisal slovensko poetiko. Pravijo, da jo je že napisal rajni pesnik Fr. Gestrin, pa je ostala v rokopisu. Mislili smo, da jo bo nam napisal Jos. Stritar, pa ni prišel do tega. In tako je še danes nimamo. Upali smo, da jo bomo dobili z novo Grafenauerjevo »Čitanko« za peti in šesti razred srednjih šol, — a ta »Čitanka« je samo nadomestila zastarelo Sketovo »Čitanko« in v bistvu ni prinesla posebne izpremembe. O tej knjigi smo čitali par ocen, ki so podala nekaj misli in pomislekov. Najprej se je oglasil v »Slov. Narodu« dr. Mencej, ki pa se je lotil stvari s popolnoma napačne strani in se je povsopel do trditve, da se v Levstikovem »Krpnu« in v Aškerčevi pesmi »Pred cesarjem Maksom« skriva — avstrijkanstvo. Protj tem očitkom je imel pisatelj lahko stališče in jih je primerno zavrnil. In to po vsej pravici. Ne le da sta oba moža — Levstik in Aškerc — o tem oziru tako čista, kakor malo dru-

gih naših pisateljev — tudi »Krpna« in »Pred cesarjem Maksom« sta daleko od vsega tega, kar je v njih videl dr. Mencej: Spominjam se prav dobro, ko smo čitali »Martina Krpana« v ljudski šoli, da sem takrat prvič nekako »odzgoraj dol« pogledal na dunajski cesarski dvor. Zdelo se mi je, da sedim na širokokrajnem Krpanovem klobuku, kakor vrh visoke gore — in gledam dol na tisti mali dunajski dvor, ki trepeti pred Brdavsom. Bil sem ponosen, da je Martin Krpan naš kmet — in ni bilo težko pogruntati, da je to naš narod, ki hodj reševati dvor pred Brdavsom in sila imenitno se mi je zdelo, da se Krpan tako samozavestno obnaša in se ne boji ne cesarja, ne cesarice, pa še ministra Gregorja ne. Zato pravim, če se je dalo s kakim berilom zbujati narodno zavest in protiaavstrijsko misel, je bil to gotovo »Martin Krpan«. Seveda ga navadno za to nismo rabili — otroci pa so lahko sami na to prišli. Danes seveda v tej »Čitanki« nima tega namena, ampak hoče služiti le kot vzor povesti — ozir. lepega narodnega Levstikovega sloga. In vendar sodim, da ne spada v »Čitanko«, ker v tej dobi »Krpna« vsak pozna in je torej nepotrebno, da se v šoli še enkrat čita, vkljub temu, da sicer »Krpna« zopet in zopet z užitkom čitamo. Da pa bo Levstik zastopan v »Čitanki« bi bilo mnogo primernejše med potopise dati njegovo potovanje od Litije do Čateža, ki da mnogo prilike za pogovor o snoveh za nar. povesti, kar je posebne važnosti pozneje v slovstveni zgodovini. Mislim torej, da bi za vzor dobre povesti vzeli kaj drugega, kar mladini ni tako znano n. pr. Erjavca, Levstiku pa bi dali mesto med potopisi ali prozaičnimi znanstvenj spisi (primerna bi bila tudi med satirami »Ježa na Parnas«.) ozir. med kritičnimi spisi. Istotako neumesten je bil očitek glede Aškerčeve pesmi »Pred cesarjem Maksom«. Mislim, da ni nikjer naš Aškerc naših kmetov tako lepo predstavil, kakor ravno v tej pesmi, in ponos naših puntarjev nam imponira — pesem je pa tudi dober dokaz tedanjih razmer in če pošlje »car Makso« Kristofa Raubarja »dol

na Posavje ošabno gospodo krotiti, ni v tem zanj še nobene pohvale, ampak zgodovinsko dejstvo, da so plemiči že cesarju rastle čez glavo. Sicer pa je pesem del ciklusa in bi morala ostati, tudi če bi v nji bila zmota, kj bi se dala opravičiti o razmerah časa in nazorov. S tem sem povedal par misli glede napačnih očitkov. Dr. Lokar je podal v »Ljubljanskem Zvonu« nekaj misli z druge strani. Jaz se ne bom spuščal v oceno knjige, hočem podati le nekaj misli, kako si predstavljam to »Čitanko«, ki naj podaja glavne nauke in vzorce o metriki in poetiki.

Pred vsem bi opozarjal na hrv. čitanko iste vrste: Franjo Petračić: Hrvatska čitanka za više razrede sred. učilišta. Dlo prvi: Poetika — stilistika — retorika. Priredio Djuro Zagoda. Pa imamo primeren uvod, ki nam podaja pregled kulture — umetnosti — slovestva in razlago mer, verzov, kitic itd.

Nekak tak uvod bi morala imeti tudi naša »Čitanka«. Seveda bi bilo treba stvar nekoliko zmodernizirati. Ako podamo glavna grško-rimska metra in vzorce za posamezne kitice (saffična, alkejska itd.) preidemo potem na narodna metra (nibelunška, desetera potem na klasične italijanske vzorce (sonet, tercine, stance) — podamo s tem glavni pregled pravičnih verzov kitic in oblik, ki bi jim bilo treba seveda v prevodih podati lepe vzorce. Na teh pravilih je gradila potem romantika in nova doba do moderne. Moderna je proglasila svobodo oblike (verse libre) in prehajamo v novo za našo dobo posebno važno smer: notranja linija v verzu, valovanje in dinamika v izrazu. Tudi če pustimo še vse aleksandrinške nazore o metaforah, pars pro toto etc., moramo podajati novo umetnost času primerno in kazati lepoto svobodnega verza v njegovi notranji zgradbi. Ta predgovor bi moral torej podajati prvotne pojme o pesniških merah, in oblikah (verzih in kiticah) s tem pa tudi nekak zgodovinski pregled od prvih začetkov do naše dobe — ne samo razvoj slovenskih pesniških oblik narodnih in

umetnih — ampak svetovnih — (starogrško, — rimsko dobo srednji vek — metrum narodnih eposih — renesansa — psevdoklasicizem — romantika — moderna.) V Grafenauerjevi »Čitanki« o tem sploh ni govora, gotovo za to ne, ker misli, da to spada k slovnici — po našem mnenju pa to spada kot uvod v to »Čitanko«, ker se morajo ta pravila razlagati na podlagi zgledov. Posebno sedaj, ko pridejo klasični jeziki v višje razrede, je treba, da se vse to obravnava ob tej priliki, ako se ne določi to gradivo za četrti razred, kjer bi se imela temu primerno urediti posebna čitanka. Vzorce bi bilo treba podati v dobrih originalih in prevodih iz svetovnih literatur.

»Čitanka« se začena z bajkami, pripovedkami in pravljicami. V novi »Čitanki« so izostali članki dr. Sketa, ki so razpravljali še po starih nazorih o tem, kako je nastal ta del nar. slovestva. Nadomestili pa se niso s čim primernejšim. Knjiga nam nudi nekaj pripovedk in pravljic, pa ne najboljših in najbolj izbranih. Morebiti bi bilo le umestno kaj več izpregovoriti o slovanskem bajeslovju (gl. Máchal: Slov. bajeslovi) in pri pravljicah in pripovedkah bi se ne omejili na tako ozko slovensko mejo, ampak bi bilo dobro podati par lepih zgledov iz jugoslovanskih oz. slovanskih ali celo evropskih pravljic in pripovedk, ker gre tu predvsem za vzorce, da se vidi, kakšne bajne osebe imajo razni narodi. Če že čas in prostor ne dopuščata, da bi se spuščali v evropsko bajeslovje, morali bi imeti tu vsaj: jugoslovansko. Isto velja glede legend in se mi zdi važnejše podati po obliki in vsebini lepe stvari — nego slabe in v narečjih pisane. — S tem pridemo do epičnih narodnih pesmi. Naša knjiga nam nudi nekaj naših narodnih pesmi — tudi tu bi bilo treba krog razširiti vsaj na jugoslovansko nar. pesništvo; v tem oziru je nudila stara knjiga v avstrjskih časih več nego nova v — Jugoslaviji. Jugoslov. narodna epska pač zasluži, da jo mladina spozna. Naša nar. epika ni velika — zato je jugoslov. nar. epska pesem zaklad, ki celo drugod vzbuja

občudovanje — mi pa naj jo ignoriramo. Ob tej priliki pa bi bilo treba pogledati v narodno epsko pesništvo drugih narodov, in spregovoriti o krogih, iz katerih je nar. epika zajemala (Homer Roland, Niebelungen, Biline.) Poleg jugoslovanske bi se morali seznaniti vsaj tudi z rusko nar. epiko (Biline). Na to preidemo v epsko umetno pesništvo: balade in romance. Tudi o tem bi bilo treba kaj več spregovoriti, zato bi bilo treba podati par Osianovih balad (v prevodu seveda) oz. nekaj onih svetovnih balad, ki so služile za vzor. Isto je pri romanci, kjer bi bilo treba podati oddelek iz »Cida« ter pri tem očrtati ozadje romance. Rekel bi, da bi bilo potrebno tu predvsem podajati svetovne vzorce in vzorce in one naše stvari, ki so jim najbližje. — »Idila«. Za vzor idile smo dobili Valjavčevo »Sanje«. Vemo, da v tem oziru izbira pri nas ni velika — pa bi vsaj malo kaj slišali o Teokriti in o idilah in pastoralah v svetovnem slovstvu in bi podali kaj lepega za zgled. Po idili pride na vrsto epos. V naši knjigi imamo »Dantejevo Božanstveno komedijo« in Finžgarjev »Triglav. Prva je religiozen drugi idiličen epos. Tu bi bilo treba razprave o glavnih svetovnih epih: Illada, Odiseja, Encida, srednjeveški epi (viteški, Gral) renesančni »Osvobodjeni Jeruzalem«, — »Besni Roland«, — »Osman« — religiozni »Kristijada« (Palmotič) »Izgubljeni raj«, — »Mesijada« — idilični: Voss, »Herman in Doroteja« romantični: »Cild Harold«, »Pan Tadeusz«, »Evgenij Onegin«, »Slave hči«, »Krst pri Savici«. Za zgled bi lahko dali odstavke »Osmana«, ali pa nekaj kitic prevoda — kakkega drugega svetovnega dela. Isto velja glede romanov. Treba bi bilo podati nekaj razvoj romana od sred veka, glavna svetovna dela. Opozarjam, da imajo n. pr. češke čitanke, vključno veliki domači izbori, zglede iz svetovnih literatur (Byron, Michiewicz, Balzac, Victor Hugo, Puškin, Dostojevskij, Tolstoj.) Seveda se n. pr. ne more v čitanki dati ves roman ali kaka večja povest, zato bi bilo boljše, da bi se v čitanki o tem govorilo, potem pa bi se za zgled čitalo v važnejših oddelkih kako

vzorno naše ali svetovno delo. V »Čitanki« naj bi se morda navajali kakšni starejši zgodovinski vzorci. — Nato sledi lirika: Tu bi bilo zopet treba podati razvoj lirike (Anakreon, Sappho) s starogrškimi vzorci v prevodih, grškorinska oda — trubadurstvo — sonet (par Petrarkovih za zgled v primeri s Prešernom), dubrovniški trubadurji, romantika — moderne oblike, verzlibristi. Isto velja glede satir in epigramov itd. Treba bi bilo spregovoriti o stari satiri. Juvenalu, paskivilih, itd. posebno o izrekih, ki so preživeli vekombe in se še danes slišijo.

Glavna napaka sedanje »Čitanke« je, da je sestavljena na ozki slovenski podlagi in da se je tu in tam izbiralo rajše iz manj znanih kakor bolj znanih in svetovnih pesnikov. Naša književnost se je razvijala po svetovnih vzorih in vzorcih in o teh bi morala govoriti poetika. Zakaj je dr. Grafenauer pridelal štiri epske pesmi: eno češko, eno poljsko, eno rusko in eno srbsko. Zakaj? Jezika se iz njih ne bomo šli učiti. Torej se mu je zdelo primerno, da bi se z njimi seznanili. Prve tri bi spadale seveda v prevodu (dve sta že prevedeni) med slovanske balade in romance, srbska nar. pesem pa bi spadala v nar. jugoslovanski epski oddelek. To je nekaj mojih misli, kako bi morala biti urejena ta knjiga, da bi odgovarjala svojemu namenu: po temeljitim uvodu o merah, stilih, kiticah in oblikah pesmi bi bilo treba podati vzorce, ki bi nam pojasnjevali nekako zgodovinski razvoj posameznih oblik oz. vrst pesništva in leposlovja. Pri vsakem oddelku bi bilo treba kratke razprave o svetovnih vzorih in delih glede te vrste književnosti. Knjiga bi morala podati jasne pojme o oblikah, da bi se na tej podlagi mogla podajati slovstvena zgodovina. To je tembolj potrebno, ker poslej ne bo t. zv. klasične nižje srednje šole, ki seveda tudi ni v tem oziru kaj posebnega dala. Na pr. isti pisatelj govori o svoji »Zgodovini slov. slovstva« pri »Pivaničarjih« o klastičističnih oblikah, pri Vodniku o anakreontiki, pri Prešernu o romanskih vplivih — vse to bi moralo biti glede oblik učencem

že jasno iz poetike — sedanji »Čitanki« tega ni. Poetika bi torej morala podajati v glavnih potezah razvoj oblik v književnosti, nekako zgodovino posameznih delov književnosti, glavne mojstre in dela, ki predstavljajo kako smer po obliki ali vsebini. Zato bi bilo treba govoriti bolj o svetovnih vzorcih nego o domačih, ker o domačih govori potem naša slovstvena zgodovina. Pri slovstveni zgodovini pa je potem važno, da poznamo svetovne vzorce, ki se je po njih ravnal tudi razvoj naše književnosti.

Dobra poetika bi rabila skupnega dela več sil, ki bi se med seboj izpopolnjevale in bi podale v novi »Čitanki« več razgleda po slovstvu in oblikah in bi s tem prinesla v šolo več življenja in zanimanja, nego ga more dati ta »Čitanka« v svojih ozkih mejah.

B. ČASOPISNI VPOGLED.

I. Pedagoško-znanstveni članki.*

Naslove teh in v drugih »Pop.« štev. navedenih listov, njihova upravnništva in cene preskrbuje interesentom proti povračilu poštne uredništvo »Pop.«

Nežika Klun: Prosti čas učiteljice (Sl. U. 1922. — ²/₃) je prirodno, a dobro zamišljeno pisana razprava, ki govori o izvenšolskem delu učiteljice med narodom. Dasi se ne bomo mogli strinjati z vsemi, v njej navedenimi mislimi, se nas prijetno dojme osnova, ki je: Učiteljica živi v šoli za narod in izven nje z njim po svojem delu. — O zbliževanju učiteljice z narodom piše tudi Olga Kernic - Peleš v spisu »Učiteljica naroda svoga« (Jed. 1922. — ³/₄). — Vzgojno misel o nalogi žene vobče podaja Mar. Bartolova pod »Žena in npravni prepoved« (Pr. 1922. — 5.). — Na torišče prosvetnega dela na splošno se obrača

Josip Skavič v »Organizacija narodne prosvete« (Jed. 1922. — ²/₃). — Vsebinsko enako, a vsak s svojega stališča obravnavata načela državljanske vzgoje v šoli Svet. O. Avramović v »O potrebi građansko - političkog vaspitanja u školi« (Uč. 1922. — 5) in Jos. Tuma pod »Vyučování vlastivčede« (Ped. Roz. 1922. — ¹/₂, ³/₄ ter nadalje). Dočim govori prvi o znanstveni osnovi in politični izvedbi novejšega stanja te vzgoje v Nemčiji in Franciji, obravnava drugi njen razvoj v Čehih, počenši s Komenskimi. — Razpravam o šolskih kaznih je posrečena N. Erz, 1912 — 4 str. H. Wolf razmotriva to vprašanje z istega stališča. Odklanja zahtevo po absolutni pokorščini učenca; rezultat tega vzgojnega načina je narod, deljen v gospodarje in sužnje. Poedinec se mora častiti polnovrednega člana družbe in priti z lastno močjo do prepričanja, da obstoja prostost v pripoznavanju zakonov, ki jih nujno terja obstoj družbe. — F. Hilker se obrača proti kaznovanju s pedagoškega stališča. Opozarja zlasti na zle posledice duševnih kazni. Šolska sodišča smatra neprimernim, ker vsebuje biološka razvojna stopnja te starostne dobe druge vrednote, nikakor pa še ne nadstrankarstva, z objektivnosti, ki je za sodišča ravno predpogoj. Izključenje iz šole je kvarno že zato, ker lahko vrže na šolo odij vzgojne nezmožnosti v kompliciranih slučajih. Reglementiranje kazni bi bila nesmisel; edino uvidevni učitelj - vzgojitelj mora prisojati slučaj za slučajem. — Dr. Saaler, zdravnik, osvetljuje vprašanje s psihopatološkega stališča. Pravi, da je filološki še najprimernejša telesna kazen na zadnji del telesa. Toda tu izreka psihopatologija svoj odločni veto. Ta del telesa namreč prepletajo veje istega živca, ki oskrbuje tudi zunanja spolovila; to nam tolmači pojav sadizma in masohizma, kjer povzroča tepenje na ta del seksualne občutke. Ta patološka dispozicija je sicer prirojena, a lahko ostane latentna; telesna kazen na zadnji del telesa jo zbudi v aktivnosti. Izvajanje telesne kazni pred razredom pa krije

* Kratice: Sl. Uč. — Slovenski Učitelj; N. Zap. — Novi Zapiski; Č. — Čas; Uč. — Učitelj; Jed. — Jedinstvo; Ped. Roz. — Pedagogičné Rozhledy; N. Erz. — Neue Erziehung; Qu. — Die Quelle.

v sebi tudi nevarnost za gledalca, tudi pri teh zbudi namreč latentne psihopatološke konstitucije. V telesnih kaznih sploh je navedno iskati vzrok tudi bojaznim neorozam. — Elza Ochs, ki vodi Montessori-šolo pri Berlinu, dokazuje na lastnih doživljajih, da je otroška narava na sebi skoziškosko dobra. Ako opazamo slučaje, ki morda dajo sumiti egoistično dispozicijo, je pripisovati to le dotični razvojni dobi, ki služi pred vsem izpolnjevanju individja kot takega in torej socialni čut sploh še ne more biti razvit. — Hermann Kölling razpravlja o posledicah »Prügelverordnungen«, ki jo je izdalo pred vojno prusko naučno ministrstvo. Ta naredba se je izkazala kot zgrešena in so jo po vojni tudi ukinili. Morda je uplašila nekatere, toda na drugi strani je povzročila silni razmah špcelstva, denuncijanstva, nudila priliko izbruhom osebne mržnje in maščevalnosti. Te razmere so morale ubiti učiteljstvu voljo do dela. Namen se doseže edino le z dobro izbiro in vzgojo učiteljstva. — Margarete Berlir je došla pri svojem opazovanju do sledečih zaključkov: Deca hrepeni, da zre vedno kaj novega. Ako se zadošča temu njenemu poželjenju, ne utegne biti hudobna ali vsaj poredna. Izredno dobro vpliva na učenca učiteljeva vljudnost. Često, osobito pri upornežih, jo je sicer težko vzdržati, toda ravno tu je najbolj učinkovala; kljubovalnosti izpodbije dno. — Alfred Andreesen izvaja: Individualna etika, ki smatra svet kot svoto posameznih izoliranih točk (individualijev), ne more vzdržati pred socialno etiko ali etiko odgovornosti. Zato je tudi slepo povelečevanje vseh pojavov otroške duše največji zločin. Nasprotno: navajati ga moramo k pripoznavanju odgovornosti napram drugim. Najjačje vzgojno sredstvo je lastno doživetje; zato moramo stvarjati otroku primerne situacije. Kazen sme biti le vzgojevalna, nikdar pa ne maščevalna ali sramotilna; s tem bi sami dali otroku najlepši vzgled brutalnosti. Telesne kazni so v gotovih slučajih dopustno vzgojno sredstvo, vendar ne vzgajajo k moralnosti, marveč le k legalnosti. Zelo primerna kazen je, da odtegnemo učen-

cu, ki se je izkazal nepoštenega ali nezanesljivega, naše zaupanje, ki ga moramo sicer izkazovati vsakemu. Izredni vpliv imajo priljubljeni učenci na svoje tovariše to mora učitelj izrabiti. Upoštevati moramo, da motivi, ki vplivajo na tega blažilo, lahko učinkujejo na onega nasprotno. Obča pravila so tedaj pri pedagogiki nemogoča. Zato pa treba učitelju dušeznanstva, a ne samo naučnega, temveč tudi občutnega. V učiteljskem zboru iste šole se mora postopati po enotnih vzgojnih načrtih; eden aam, ki deluje nasprotno, lahko onemogoči uspehe ostalih.

II. Iz šolskega dela.

A. Kosteletzky: »Über psychologische Wirkungen meteorologische Faktoren« (Qu. 1922 — 1—4; pod tem naslovom poroča pieec o uspehih, ki jih je dosegel tekom svojega opazovanja o delazmožnosti in napredka dečkov in deklic o različnih vremenskih izpremembah, tako o lepem, deževnem, oblačnem in vetrovnem vremenu, o viharju, metožu, in mrazu, dalje o različnih stopnjah toplote, ne le tekom šolskega leta ampak tudi tekom tedna. Dožene n. pr. višek delazmožnosti pri deklicah tekom leta v decembru, pri dečkih v januarju; tekom tedna pa delazmožnost valovi; dvigne se v torek, pada do četrтка, a se v petek in soboto dvigne celo nad torek. — Pod naslovom »Ist der Schreibunterricht wirklich einer Reform bedürftig?« razpravlja A. Legrün (Qu. 1922 — 3/4) o lepopisju oziraje se na biogenetiški, ekonomski, pedagogiški, psihologiški in tehniški princip. — K. Meixner piše v članku »Der Abschluss der Geschichtsunterrichtes« (Qu. 1922 — 3/4): naj se poučuje zgodovina tako, da se poda učencem prava zgodovinska slika današnje kulture in se pokaže, kako se je ista do danes razvijala. Učenec si mora biti na jasnem, zakaj se mora učiti stare zgodovine, namreč, da le potem stare zgodovine lahko razume zgodovino današnjih dni, ali ne ozirje se le na napredek, ampak tudi na ljudstvo, državo itd. — Pod naslo-

vom »Skizze zum Konzentrationsplan« razvija L. Ebenbichler Qu, 1922 — ³/₄) načrt, kako naj se na nazorni nauk v 1. in 2. šolskem letu, na domoznanski nauk v 3. in 4. šolskem letu ter na zemljepisni pouk v ostalih š. letih naslanjajo vsi ostali predmeti.

III. Iz šolske organizacije.

Aktualnega vprašanja reforme našega srednjega šolstva se dotika J. Kramar v spisu »Važnost grškega jezika« (Sl. Uč. 1922 — ²/₃), kjer govori v prilog starogrščini s stališča, da je »s splošno-znanstvenega in vzgojnega, posebej še s teološkega stališča grščina važna ter se ne bi smela popolnoma opustiti. Seveda tako obširno in intenzivno kakor nekdanj se ne bo mogla zahtevati, ker *učna ura* (= vse teče). — O istem predmetu govori prof. Jos. Osana pod »Načrt zakona o srednjih šolah v kraljevini SHS« Č. 1922 — 4.). Tu govori pisatelj nazprej o načrtu zakona samem kakor tudi o načinu, kako bi se moral sestavljati. Nato pride na debato, ki se je po slovenskih listih razvila po in contra načrtu, posebno pa za humanistično srednjo šolo in proti njej. Glede debate same ne zavzema nikakega stališča, pač pa izraža svoje lastno naziranje z naslednjimi tehtnimi besedami: »Ne zastarelost in nemodernost klasičnih jezikov, ampak zastarelost in nemodernost marsikakega filologa je rodila toliko antipatije proti humanizmu. Tudi klasični filolog mora biti modern, mora biti dobro podkovan ne samo v svoji stroki, ampak tudi na drugih poljih, mora biti učitelj in predvsem vzgojitelj; tedaj gotovo ne bo več povoda za take tožbe! Naloga poklicanih faktorjev je, da vodijo skrbno tak izbor in odstranijo tudi zastarelost iz učnega načrta. Tu je vir vsega zla! Ta vir je treba zamašiti!« — Z organizacijo, ozir. reorganizacijo našega šolstva se bavi tudi Ante Rubeša spis »Naša školska organizacija i učiteljska obrazovanost« (Jed. 1922. — ¹/₂, ³/₄). — O šolstvu na Poljskem pa po-

roča dr. Jan Magjera pod naslovom »Šolstvo v republiki Poljski« (N. Zap. 1922. — 4) in se peča obširno z njo in njeno reformo Boh. Vydra v spisu »Obecná škola poljká« (Ped. Roz. 1922. — ³/₄).

IV. Iz zgodovine pedagogike.

Izcrpne doneske k zgodovini slovenskega vzgojeslovja in šolstva je najti v Ped. Roz. 1922 — ³/₄ v spisih: »K sedmadesátým narozeninám Ulehlovým« (Josef Kožíšek); »Myšlenka svobody Ulehly« (dr. Jan Uher); »Samuel Ormis, předný pedagog slovenský« (Fr. Pražák) in »Výsledky studia experimentální pedagogiky a psychologie v Rusku do r. 1917.« (Em. Lipert.)

C. TO IN ONO.

Tovarišu - začetniku ob nastopu prve službe.*

(Po svojih in tujih grehih sestavil Švillgoj.)

Mlad si. To ni tvoja zasluga, a tudi ne tvoja krivda. Krivda družbe in države je, da mlade neizkušene ljudi v dobi, ko so še najbolj potrebni vzgoje in pouka, pošilja med narod, da ga vzgajajo in učijo.

Navdušen si. To je lepo in dobro. Ni pa dobro, ako se v svoji navdušenosti zaleti, hočeš doseči nedosegljivo, potem pa obnemoreš in resigniraš.

Domišljav si. To je popolnoma naravno v tej starosti. Je že tako v človeškem življenju: Otroci do 10. leta misli, da njegov oče ve vse; okoli 15. leta se mu to brezpogojno zaupanje začne majati; ko je star 20 let, si domišljuje, da je mnogo pametnejši kakor oče s svojimi zastarelimi nazori; ko si je nekaj izkusil v življenju, pa začne spoznavati, da je oče prav razumen mož — za svoje razmere, četudi je znabiti samo preprost kmetič ali delavec. Tako boš čez nekaj let sodil tudi ti o meni, starejšem tovarišu, katerega sedaj gledaš prezirljivo, ker sem se »pokmetil« in se ti znabiti dozdevam starokopiten. Tudi mi smo bili mladi in smo si domišljevali, da preobrnemo svet; toda

* Smejo čitati tudi starejši tovariši.

svet je preobrnil nas, vsaj deloma. Zato ne kaži preveč svoje domišljivosti, temveč nastopaj skromno proti starejšim ljudem, četudi nimajo tvoje izobrazbe!

Na svoje službeno mesto ne pridi še le zadnji dan pred začetkom šole! Seveda bi tudi šolska oblast morala pravočasno razdeliti učne moči na posamezne šole. Pridi torej nekaj dni prej, spoznaš novi kraj in tamošnje ljudi, predstavi se okr. šolskemu nadzorniku, znabiti predsedniku okr. šolskega sveta, svojemu nadučitelju in tovarišem, nadalje župniku in kaplanu — da, tudi tema dvema, ker boš imel skupno delo z njima — obišči predsednika krajnega šolskega sveta in druge veljake! To ni klečeplastvo, temveč olika zahteva, da se seznanim z ljudmi, s katerimi bom imel opraviti.

Preglej imenik svojih učencev, informiraj se o njihovih domačih razmerah, o dosedanjem vedenju in učenju, ako so že hodili v šolo. Potrudi se, da čim prej poznaš vse svoje učence po imenu in osebno. Pri tem ti je lokalni spomin dobra opora; zato si napiši sedežni red in se ga nauči na pamet! Vsakega učenca pokliči po imenu, ne ma s tem, da s prstom pokažeš nanj! Učenčeva zavest, da ga učitelj pozna, je važen disciplinski pripomoček.

Svojega službenega kraja ne smatraj za pregonstvo, iz katerega uhajaš vsako soboto domov ali v bližnje mesto in se vračaš še le v ponedeljek zjutraj! Ako le mogoče, ostani tam tudi o Božiču in o Veliki noči, da spoznaš krajevne šege in navade o praznikih! Dobro poznanje šolskega kraja in tamošnjih razmer je brezogojno potrebno za uspešno delo v šoli. Dobro je, če že pred začetkom šole obhodiš vse vasi in naselke, ki spadajo v tvojo šolski okoliš. Čez nekaj tednov pa moraš vedeti za domačo hišo vsakega svojega učenca. Četudi veš, da si samo začasno v tem kraju, vendar skušaj uživati se tako, kakor če bi nameraval ostati stalno. Ne zabavljaj čez kraj in razmere! S tem se zameriš domačinom in si poslabšaš svoj položaj. Kdor ni zadovoljen v prvem kraju, ta tudi v drugem in tretjem ne bo.

Tvoj poklic je šola. Njej posveti vse svoje moči!

Izvenšolsko delo pride še le v drugi vrsti. Ako je v kraju kakšno prosvetno društvo, sodeluj v njem ter pomagaj pri raznih prireditvah! Ako je več društev, osredotoči svoje delovanje v tistem društvu, za katero imaš največ sposobnosti, ali v tistem, ki najbolj rabi sodelavce! Ako ni društva, ne misli, da moraš kar v prvem letu ustanoviti sokolsko, bralno ali kakšno drugo društvo! Za snovanje novih društev je treba dobre priprave in teme-

litnega študija krajevnih razmer. Društvo mora imeti tako trdno podlago, da bo ostalo in procvitalo tudi po tvojem odhodu. Nepremišljeni ustanovitvi sledi kmalu razpad društva; potem pa je ustanovitev enakega društva onemogočena za dolga leta. Častna mesta, zlasti predsedništvo prepuščaj domačinom! Ne vsiljuj svojega mnenja, dobre predloge sugeriraj drugim, vodi društveno delo tako, da bodo društveniški prepričani, da ga oni sami vodijo!

Izogibaj se klevet, ki vodi v prepir in sovraštvo! Učitelj, ki se prepira in tožari, je že zaigral svoje stališče. Najžalostnejše pa je, ako tovariši in tovarišice iste šole stoje kot nasprotniki pred sodiščem. Ne spuščaj se v nepotrebne boje s kaplanom in župnikom! V tem boju kaj lahko podležeš. Duhovniški stan ima velik ugled pri ljudstvu; nadalje je kaplan, četudi začetnik, nekaj starejši in vsled tega izkušenejši od tebe, predelal je daljšo šolo, zlasti se je izvežbal v filozofiji, govorništvu in dialektiki. Ko si s svojimi delom utrdiš stališče in pridobiš ugled, se ti ni treba bati nobenih bojev in jih tudi ne bo.

Pazi na vsak svoj korak! Noben stan nima toliko opazovalcev in kritikov kakor učiteljski: vsi otroci in vsi starši pazljivo motrijo vse učiteljevo dejanje in nehanje. Tega se vedno zavedaj!

Usoda načrta zakona o osnovnih šolah. V poslednjem času so prinesli šolsko-politični listi naše organizacije vest, da je zakonski načrt o osnovnih šolah predan ministrskemu svetu, ki ga predloži narodni skupščini. Svoj čas se je zahtevalo, naj se poprej še enkrat da v pretres učiteljski organizaciji; tej zahtevi pa ni pritril Glavni Prosv. Svet v motivaciji, da so pri razpravah v tem itak sodelovali delegatje iz pokrajin. To je eno. Drugo pa nam je naznanilo isto poročilo, da se je načrt nebitveno izpremenil z ozirom na zakon v splošni upravi. V čem se je izpremenil, ni povedano. Poznavajoč ta zakon in šolski zakonski načrt pa moremo soditi, da tiče ta »nebitvena izprememba« šolsko upravo. Šolski zakonski načrt je predvideval ločitev šolske od politične uprave, zakon o splošni upravi pa podčrtava skupno upravo. Že večkrat smo imeli priliko opozarjati na škodo, ki se vrši s tem, da se prirejajo pri nas zakoni in zakonski načrti za to ali ono panogo brez ozira na drugo, ki posega vanjo; v tej najnovejši izpremembi zopet vidimo isto. Ali se je izvršila ta izprememba na korist ali na škodo šolstvu, je odprto vprašanje, na katero odgovori bodočnost. Glede naglice pa, s katero se

predlaga šolski zakonski načrt narodni skupščini, smo pa mnenja, da bi bilo s predložitvijo vsekakor počakati še toliko časa, da se sprejme zakon o državnih uradnikih, da učiteljstvo ne bo prikrajšano v svojih pravicah v tem oziru.

Iz razstave otroških del v Zagrebu. Veliko zanimanje, ki se kaže za to razstavo dokazuje veliko število že došlih del iz vseh krajev naše domovine. Dnevno prihajajo razna vprašanja staršev, učiteljev in drugih interesentov a »Proletni Salon« prireditelji te razstave rad odgovarja na vsa vprašanja, da bi najširša javnost zvedela natančneje o tej razstavi javlja, »Proletni Salon« sledeče:

1. Razstava otroških del se bo otvorila pod pokroviteljstvom prosvetnega ministrstva, 3. septembra tega leta v Zagrebu v »Umetniškem paviljonu«, a trajala mesec dni.

2. Razstajljiva bodo dela otrok do 15. leta, katera so nastala iz lastne iniciative in to risbe s svinčnikom, barvo in peresom; predmeti izdelani v lesu, flovici, izrezani iz papirja, vezeni z iglo; duševni produkti, kakor pripovedke in pesmi itd. Šolska dela in take, ki so deloma nesamostojno, tedaj pregledana ali prerišana se ne bodo vzela v obzir in tudi ne razstavila.

3. Poslana dela se bodo vrnila, ako bodo označeno od pošiljatelja, da zahteva vrnitev.

Stroški za pošiljanje in vrnitev nosi »Proletni Salon«.

4. Predmeti se pošiljajo na adresu »Proletnega Salona«, Zagreb, Ulica 5, najpozneje do 15. avgusta tega leta.

5. Odpošiljatelj mora točno označiti ime in priimek, prebivališče in starost otroka, kateri je izdelal poslano delo.

»Proletni Salon«, bo izdal povodom te razstave strokovno knjigo o deški umetnosti, za katero pišejo naši najboljši pedagogi in v katero bodo reproducirana najlepša dela iz razstave.

Ko že vemo koliko smisla in fantazije je pokazal naš narod v ornamentiki, vezju itd., bolj sigurno interesantno in važno je videti naš naraščaj in njegov odnosaj prema okolišu.

Prosimo vse prijatelje naše najmlajše generacije, da se zainteresira za to razstavo.

K III. mednarodnemu kongresu za moralno vzgojo v Ženevi.*

Priprave za kongres se bližajo h koncu. Okrog 20 držav je konstituiralo narodne odbore. Organizacijski komite upa, da

bo vključil mnogim težkočam udeležba vendar velika. Posebna okrožnica, ki bo izšla v juniju, bo vsebovala imena hotelov obenem s cenami. Ženevski departement je dal kongresu na razpolago vseučilišče, kjer se bodo vršile seje. Preskrbljeno bo tudi za ceno prenočišča in ceno hrano.

Med govorniki, ki bodo nastopili pri kongresu, imenujemo nekatere najvažnejše.

Fr. W. Foerster, veliki borilec svobodnega mnenja v Nemčiji, bo govoril o mednarodnem duhu, Sir Robert Baden-Powell, ustanovitelj univerzalnega gibanja »Prosvetiteljev«, pa o »vzgoji ljubezni namesto vzgoje strahu«.

Vprašanje o vlogi zgodovine v tvorbi nadnarodnega duha bodo obravnavali prof. G. P. Gooch in Cloudesley Brereton iz Londona. F. J. Gould, tajnik mednarodnega eksekutivnega odbora tega kongresa, A. Yusuf Ali, profesor v Haiderabadi v Indiji, Roger Cousinet, ustanovitelj pedagoške revije »Nouvelle Education« v Franciji, Pau Vila iz Barcelone; Nemčijo bosta zastopala dr. Siegfried Kaveran iz Berlina in dr. Paul Barth iz Leipziga. Končno bo govoril O. Halecki, vseučil. profesor v Varšavi, o Zvezi narodov v zgodovini in v pouku zgodovinskih znanosti.

Probleme vzajemnosti bodo obravnavali Sir Robert Baden-Powell (»Vzgoja ljubezni namesto vzgoje strahu«), E. Pieczynska iz Berna (»Socialna vzgoja in materinski instinkt«); S. L. Veenstra iz Haaga bo govorila o združenju delavcev, F. Chapuran Sharp iz Madisona (Wisconsin) o razvoju altruizma, Francija bo poslala Georges Bertierja, predsednika »Prosvetiteljev« v Franciji in Paul Bureauja, ki bo govoril o skušnjavah mladostnih.

Razprave so poslali nadalje H. Wegscheider-Ziegler iz Berlina, O. Evald iz Dunaja, Alice Descoedres (»Vloga denarja v mladosti«), Herman Tobler (»Praktični altruizem v šoli«) in Sven Lönbog iz Göteborga (»Verski pouk in moralna vzgoja«).

Končno bo razmotrival dr. F. Zollinger, tajnik oddelka za prosveto v Zürichu, vprašanje: »Kako organizovati mednarodno pisarno za vprašanja pouka in vzgoje, da bi služila obenem kot center propagande za napredek človeške civilizacije?«

»Upamo«, pravi okrožnica ženevskega pripravljalnega odbora, »da bo videla Ženeva vključ v težkim časom mnogoštevilne »rekonstrukcije« moralne Evrope sodelovati pri kongresovem delu.«

S pomočjo oddelka za prosveto, ki je dal na razpolago svoje šole, da se upora-

* Glej »Pop.« 1922 str. 39 in 96!

bilo kot prenočišča, in s pomočjo drugih ženskih institucij upa odbor, da bo udeležencem kongresa bivanje v Ženevi kolikor mogoče prijetno in ceno.

Kongres se vrši od 28. julija do 1. avgusta.

Na vsa vprašanja, ki se tičejo kongresa, odgovarja tajništvo kongresa »Institut J. J. Rousseau, S. Taconnerie, Genève.

DROBNE PEDAGOŠKE NOVICE.

Višja pedagoška šola v Beogradu se odpre s prihodnjim šolskim letom. Šola, ki je bila ustanovljena že pred dvema letoma, doslej ni mogla pričeti s svojim delovanjem radi pomanjkanja prostorov; sedaj sta se začasno določila za njo dva razreda prejšnje 2. beogradske gimnazije na Bataldžamij. Da se uredi delo v šoli kar najbolje modernim načelom organizacije takih zavodov, je poslalo ministrstvo prosvete prof. viš. pedag. šole Sveta Adžića v inozemstvo, da prouči tamošnje tozadevne uredbe. Adžić je odšel v Avstrijo, v Nemčijo in v Francijo, od koder prinese s seboj tudi potrebna učila in učne načrte.

Montessorijin zavod v Beogradu. Po beogr. »Učitelju« posnemamo vest, da nameravajo v Beogradu otvoriti otroški vrtec, sloneč na vzgojnih načelih Marije Montessori, t. j. na načelih, izhajajočih iz eksperimentalne pedagogike. Za otroka se zahteva v teh zavodih popolna prirodna svoboda in aktivnost, učitelj pa da mora biti povsem pasiven v otroški vzgoji. Poučno sloni zavod na najizrazitejšem načelu delovne šole. — Ako se zavod res odpre, bomo poizkusili dobiti točnih poročil za »Pop.« ter jih priobčil na podlagi opisa Montessorijine metode. Ali — »Učit.« izvestitelj (Dim. Dj. Dim.) dostavlja: »Pozdravljamo ovu novinu kod nas, ali sumjamo u uspeh, jer smo mi Srbi!...«

Enoten učni načrt izdeluje za osnovno šolstvo posebna komisija v ministrstvu prosvete. Smatramo, da je naloga te komisije, dokler ni sprejet zakon o osnovnih šolah, samo ta, da zbira gradivo za enoten učni načrt. Za tako zbiranje pa ne zadostuje komisija nekaterih gospodov iz Beograda, o katerih zmožnosti nimamo niti najmanj vzroka dvomiti, marveč naj se poveri ta posel pokrajinskim učiteljskim organizacijam, oziroma vsaj pokrajinskim šolskim upravam, da dobi komisija takoj material, nanašajoč se na vse prosvetne in gospodarske prilike v državi. Na tej podlagi sme komisija začeti z delom, kajti le z medsebojnim spoznavanjem in razu-

mevanjem se izognemo poznejšim razburčenjem in — oodtikanjem.

Komisija za pregled šolskih knjig za osnovne šole se je konstituirala in že deluje. Ko dovrši pregled, predloži svoja poročila Glavn. Prosv. Svetu, ki končno odloči glede knjig. »Zanimivo je«, dostavlja k temu poročilu beogradski »Učitelj«, »da se na poziv ministrstva prosvete ni odzvala niti ena pokrajinska uprava in poslala knjig, ki se v pokrajinah upotrebujejo, a uprav tam bi bila večja potreba, da se pregledajo knjige in se vidi, kaj je v njih, kakor je to pri srbskih knjigah, ki imajo že svojo preteklost in kojih vrednost je učitelstvo samo ocenilo z uporabo v praktičnem delu.« — Temu dostavku bi za se sicer lahko pripomnili, da nam sme Beograd že zaupati, da odgovarjajo nove naše knjige duhu državnega in narodnega jedinstva, povemo pa rajši nekaj z ozirom na sestavo komisije. Naše mnenje je, da more soditi o vrednosti kake knjige, namenjene temu ali onemu delu naše države, le oni, ki ta del pozna, pozna razmere v njem in njegove potrebe, kakor tudi njegovo šolstvo in razvoj tega šolstva. Kolikor pa je nam znano, ni v tej komisiji ni enega Slovenca in ne enega, ki bi poznal slovensko šolo in bi povsem obvladal slovenščino.

Stanje našega šolstva. Statistična poročila kažejo, kako se je od leta 1918, dvignilo šolstvo v naši državi. V šol. letu 1918/19 je bilo na vseučilišču v Beogradu 828 dijakov in 51 učiteljev, v Zagrebu 2600 dijakov in 131 učiteljev. — Leta 1920/24 pa je bilo v Beogradu 7250 dijakov in 127 učiteljev, v Zagrebu 3249 dijakov in 133 učiteljev, v Ljubljani 769 dijakov in 73 učiteljev, na filozofski fakulteti v Skopju 34 dijakov in 10 učiteljev, na pravni fakulteti v Subotici 137 dijakov in 10 učiteljev.

Število osnovnih šol (a), učitelstva (b) in učencev (c) na njih je raslo v šol. letih 1918/19, 1919/20 in 1920/21 sledeče:

Srbija: a) 737 : 1654 : 1857; b) 1311 : 3183 : 4037; c) 57.832 : 220.155 : 238.476.

Črna gora: a) 236 : 264 : 264; b) 350 : 462 : 462; c) 15.431 : 20.735 : 20.735.

Vojvodina: a) 607 : 616 : 616; b) 1974 : 1895 : 2067; c) 122.912 : 142.976 : 128.571.

Bosna in Hercegovina: a) 426 : 470 : 518; b) 833 : 1095 : 1212; c) 48.909 : 53.989 : 74.207.

Hrvatska in Slavonija: a) 1696 : 1682 : 1772; b) 3300 : 3263 : 3263; c) 279.033 : 235.008 : 235.118.

Slovenija: a) 698 : 753 : 795;
b) 2454 : 2543 : 2643; c) 152022 : 170072 : 170072.

Dalmacija: a) 485 : 535 : 564;
b) 796 : 917 : 987; c) 55429 : 57823 : 60190.

Skupno: a) 4884 : 5674 : 6386;
b) 11.018 : 13.358 : 14.771; c) 731.568 : 900.758 : 927 : 369.

Nové prosvetne ustanove v Čehoslovaški. V Pragi se je ustanovil nov inštitut za eksperimentalno pedagogiko s vseučiliškimi tečaji za učitelje. Za svojo nalogo si je ta inštitut določil, da propagira interese za nove naučne pedagogike, da se briga za to, da se te metode in principi preko učiteljskih listov uvajajo v osnovne in srednje šole, ter da nudi učitelstvu vsa naučna sredstva za otroško vzgojo. Predavanja na inštitutu se pričnajo s predavanji na vseučilišču; inštitut sam hoče biti osnova za višjo pedagoško šolo. Pri inštitutu je tudi pisarna, ki daje nasvete staršem za vzgojo njihovih otrok. Slušatelji v inštitutu uporabljajo knjižnico Pedagog. inštit. Komensk. Študij traja 4 semestre. Za predsednika šole višji, pedagog. nauk. je postavljen vseuč. prof. dr. Ot. Kádner, za ravnatelja inštituta za eksperimentalno pedagogiko vseuč. prof. dr. Ot. Chlup; predavajo pa naslednji profesorji: dr. Kozák metodologijo in etiko, dr. Fr. Seracky eksperimentalno psihologijo, dr. Vil. Forster psihologijo funkcij in praktično psihologijo, dr. Ot. Chlup teoretični del eksperimentalne pedagogike, dr. Steyskal praktični del iste, dr. Weigner telesno vzgojo. Slušatelji prisostvujejo tudi predavanjem iz obče pedagogike, ki jih obdržuje dr. Kádner. Razentega se vrši praktična vaja v eksperimentalni pedagogiki v novem laboratoriju, ki je v to svrho opremljen z različnimi modernimi aparati. Za stalne slušatelje se sprejemajo učitelji z dovršenim učiteljskim, za izredne z dovršeno srednjo šolo.

Tudi v Brnu se je otvorila pedagoška šola s predavanji vseučiliškega značaja. Predavanja so se pričela 1. okt. 1921 in trajajo vse šolsko leto. Na njej predavajo vseučiliški profesorji, vsa organizacija šole pa sloni na najmodernejši osnovi.

Mednarodna pisarna za šole na prostem se je ustanovila v Švici in se nahaja sedaj v Villars sur Bex, Cantone Vand. Pisarna je v zvezi z vsemi takimi šolami v inostranstvu ter daje vsem zainteresentom pojasnitve o ustroju in značaju teh šol. V njej se lahko polzeve, koliko takih šol danes obstoja in kje so, kakšna je njihova organizacija, njihov smoter in uspehi dosedanjega njihovega delovanja. Sprejema

pa tudi vse koristne nasvete, ki se nanašajo na organizacijo šol na prostem.

Mednarodni kongres za varstvo mladine v Bruslju. Že predvojna, zlasti pa povojna Belgija je posvečala posebno pozornost mladini in njenemu varstvu. Nedavno se je vršil v Bruslju mednarodni kongres za varstvo mladine, na katerem je bilo zastopanih 31 držav. Ta kongres je deloval v štirih odsekih in obravnaval vprašanje varstva mladine v moralni smeri (mlad, sodstvo, vzgoja), skrbstvo za zapuščeno mladino, varstvo mater in dojenčkov, socialno skrbstvo za vojne sirote. Zbrani referati oficialnih zastopnikov posameznih držav so se izdali v francoščini in so polni dobrih navodil za delavce na torišču skrbstva za mladino. Na iniciativo kongresa se je ustanovila »Mednarodna zveza za varstvo mladine« s sedežem v Bruslju, ki ima predvsem to dolžnost, da stopi v stike s podobnimi že obstoječimi mednarodnimi organizacijami ter si sporazumno z njimi določi svoj delokrog. Zveza hoče posredovati med vsemi onimi, ki se v posameznih državah zanimajo za varstvo mladine, pospeševati hoče studij vprašanj varstva mladine, podpirati tozadevno zakonodajo v posameznih državah ter sodelovati pri mednarodnih dogovorih, ki se tičejo teh vprašanj. Zveza ima dolžnost, da preizkusi vse posamezne načine mladinskega varstva in zbira praktične skušnje. Član te mednarodne zveze je lahko vsaka država, ako plača gotov prispevek in sicer pri več ko 10 mil. prebivalcev letno 12.000 belg. frankov, kakor tudi posameznih in posamezne organizacije. — Zveza lahko ustanovi v posameznih državah svoje podružnice, ki imajo svojo določeno samostojnost predpogoji pa je, da je iz iste države včlanjenih v zvezi vsaj 50 udov. — Zveza namerava izdajati tudi poseben list v francoščini in angleščini, kjer se bodo zlasti ponatiskavali vsi zakoni in naredbe, tičeče se varstva mladine. — Tudi našo državo je zveza že povabila, naj pošlje vse dozdej izdane tozadevne zakone in naredbe. (Po »Prerodu«.)

FILOZOFSKI SLOVAR.

(Sestavlja dr. Fr. Derganc.)

(Dalje.)

24. **Zavešt** (lat. conscientia, gr. syneidesis, nem. Bewußtsein) je tisti ritmično se ponavljajoči (ritem: spanje — bdečnost — spanje . . .) dušni položaj, v katerem človek jasno in razločno vidi in ve, da se v njegovi duši nekaj nahaja ali godi. Ritem dušnega življenja poteka torej v dveh fazah in najtočneje si predstavimo

dano dejstvo zavesti (bedečnosti), ako ga primerjajoče vzporedimo nasprotnemu stanju nezavesti ali podzavesti (embrionalno bivanje, smrt, spanje, pozaba, omedlevica, narkoza, pijanost, hipnoza). Nekateri prisopodabljajo zavest tudi razsvetljenemu položaju dneva, a nezavest temnemu položaju noči, ko se nepretrgano nadaljuje življenje v prirodi, ne da bi ga mogli opazovati.

Že davno so našli filozofi v zavesti predpogoj vsemu spoznavanju in smotretnemu dušnemu delu ter jo proglasili za glavni in osrednji problem psihologije. Vedno iznova je obujalo dejstvo zavesti pozornost opazovalcev in jih vedno iznova begalo z istimi vprašanji. Za isto dejstvo so nam podali najrazličnejše, deloma si nasprotujoče razlage, a večino vprašanj so navadno preslišali. Tako nam psihologija — omejena po istem provizoričnem in noturističnem značaju drugih znanosti — še danes ne more razložiti tega psihološkega jedra. Odkod izvira zavest, v čem se prav za prav razodeva nje bistvo? Ali je specifično človeški, ali splošen, kozmičen fenomen? Kak poseben pomen ima v človeškem življenju in v razvoju kulture? Zakaj se menjavata fazi zavesti in nezavesti? Ali deluje v obeh ista, le stopnjevitno različna dušna moč? Ako nastopa duša samo v obliki zavesti, kam izgine v stanju nezavesti in smrti? Katera moč se udeležuje v sanjah in hipnozi? Kako se razlikujejo živčni (nervacije) in možganski (cerebracije) procesi od pristnih psihičnih dejev? In kje je njih meja?

Navajamo samo nekatere važnejše razlage: 1. zavest in nezavest (podzavest) predstavljata isto dušno sposobnost, razlikujeta se le po jačini (intenziteti) istega svojstva. Prvotni položaj vse dušnosti je nezavesten, a postane pod gotovimi pogoji zavesten; 2. dušnost je istovita zavesti, brez duše ni zavesti in nasprotno. Podzavestni (nezavedni) dogodki so vseskozi materialni, živčni ali možganski procesi brez vsake psihične komponente; 3. duša in duh sta dve različni bitji. Duša (Seele) je mehaničen avtomat (Descartes, Leibniz), v katerem se vse vrši nezavedno po nujnih zakonih kakor zunanji v prirodi. Šele s solncem duha (Geist) nastopi nov zaveden, misleč, oblikovalen, urejevalen in cenilen princip.

Stari filozofi so si navadno tolmačili zavest kot posebno sposobnost duše, kot sposobnost neke sovednosti (conscientia), s katero duša istočasno vidi in ve različne predmete, sebe in svojo vsebino, skupine medsebojno učinkujočih in tekmujočih predstav. Primerjali so jo tudi nekemu notranjemu sebevidu, notranji svetlobi, ne-

ki sposobnosti razlikujočega opazovanja in samogledanja. V podobnem zmislu opozarjajo mlajši psihologi, da opazi človek najprej neko vsebino, pozneje se zave, da se nahaja ta vsebina v njem (zavest), da je njegov jaz nje nositelj, razloči torej sebe (samozavest) in vsebino predstav. V nadaljni analizi spozna razliko predstave in nje objektivne osnove, v jazu spozna samo kompleks najjačjih, na lastno osebo se nanašajočih predstav. Kompleks jazovih predstav tvori vladajoče središče dušnosti, okoli kojega se gibljejo in razvrščajo druge skupine predstav. V začetku se duh istoveti s skupino jazovih predstav le prisiljeno, ker so mu najčesče, najbližje, torej tudi najjačje. Te prisiljene prvotne zveze se duh v življenju tako navadi, se s skupino jazovih predstav tako spoji, da se svojega izvora in nastoja sploh ne zave. Stroga vzgoja iztrga umetno v asketu duha iz skupine jazovih predstav in ga zveže s kako drugo skupino verske, etične, umetniške, filozofske ali politične vsebine. Asket žrtvuje telo, da reši idejo, s katero se mu duh istoveti.

Leibnizu je zavest apercepcija, različna od percepcije, ki neprestano deluje v duši in se z nekim ojačenjem izpremeni v zavedno apercepcijo. Slabo, megljeno zavest imenuje Leibniz percepcijo, jasno in razločno zavest apercepcijo. Monade, elementarne dušice, psihični atomi, sestavljajoči agregat človeške duše, se razlikujejo torej samo po jačini istega svojstva. Wolff pravi, da se zavedamo stvari, ako jih medsebojno razlikujemo. Fichte ima zavest za produkt absolutnega jaza, za »notranje razsvetljenje obstoječih položajev«. Hegel istoveti duha z zavestjo, zavest mu znači pojav duha. Hartmannu je zavest spremen, pasiven pojav nezavedne istine, neko osuplo »ostrmenje« nezavestne volje, Herbartu »vsota vsega istočasnega, istinitega predstavljanja«. Fechnerju bitje, »ki ve, kakšno je, in je prav tako, kakor ve, da je«. Wundtu »trajna sovisnost psihičnih dogodkov«. James opisuje zavest kot neprestani, notranji dušni tok. Bergson kot neko obotavljanje ali volitev in bistvo istine. Nekateri menijo, da je individualna zavest pojedinke osebe samo del neke splošne, metafizične zavesti (Schuppe, Rehmke), drugi jo smatrajo za spremen pojav (epifenomen, surajouté) živčnih in možganskih procesov. Tako razlaga Bleuler (Naturgeschichte der Seele, 1921), da je psiha funkcija možganov in zavest posebno svojstvo te funkcije, koje se pojavi tedaj, ko se vsota vseh lastne osebe se tikačočih engramov združi v enoto.

Zavest se razlikuje od podzvesti samo po večji jačini, z največjo jačino razpolaga kompleks jaza, ki nastopa torej v prvi vrsti z lastnostjo zavesti: »Vse, kar se priključi temu kompleksu, postane zavedno. Iste funkcije, ako potekajo brez zadostne zveze z jazom, so nezavedne, tvorijo nezavednost. Asociativne zveze so nekaj gibljivega; tako je ista funkcija (zaznavanje, mišljenje, stremljenje) brž lahko zavedna, brž lahko nezavedna; v prvem primeru je z jazom tesno zvezana, v poslednjem ne ali pa nezadostno.»

25. Podzavest (nem. Unterbewusstsein) je tisti priroden ali umetno izzvani dušni položaj, v kojem se človek ne zaveda in ne ve, da se v njegovi duši nekaj nahaja ali godi. Nekateri filozofi istovetijo podzavest z nezavestjo (nezavednostjo, das Unbewusste) in nje različnimi oblikami (spanje, narkoza, hipnoza itd.) ter jo proglašajo za bistvo svetovne istine in dušnosti. Človeška duša jim je nekak brezdanji, s temo pokrit, po lastnih zakonih neprestano valujoč ocean. Zavest je samo brleča svetiljka nočnega čolnarja. Človek opazuje valovanje svoje neznan, skrivnostne duše skozi medlo okence zavesti in se ne čudi malo, da se v nji nahajajo in godijo stvari, ki jih zavestni jaz niti ne sluti, da je njegovo prvotno stanje prav za prav spanje, speči položaj podzvesti, ki se je prebudil iz njega samo deloma in za kratko dobo, da je njegovo zavedno življenje le san podzvesti.

Nemški filozof E. Hartmann je zgradil na osnovi podzvesti cel filozofski sistem (Philosophie des Unbewussten, 1869): absolutna istina mu je nezavestni duh, neosebni, nezavestni bog, ki prešinja vesoljno prirodo in se šele v človeku prebudi k zavesti. Zavest je specifično človeški, na človeško dušnost omejen pojav, ki nima analogije v vsemirju. Človeška zavest je cvet in vrhunec kozmične podzvesti, v človeku se razvija zavest z napredkom kulture do vedno večje popolnosti in moči. Svetovni proces je le zgodovina trpljenja nezavednega duha in pot njegovega osvobođenja (odrešenja) iz materije, smoter zgodovine deluje v zmislu osvobođenja duha, zmage svobodnega duha nad materijo. Hartmann poudarja nezavest absolutnega duha v očitnem prekoslavlju s starejšo filozofijo Fechnerja, kojemu je bog neskončen duh, čigar telo je svet, »vseduh, edino, najvišje zavestno, resnično vsevedno, to se pravi, vso zavest sveta v sebi nosi in s tem tudi zavest posrednih stvari v višjem razmerju in v najvišji enoti zavesti spajajoče bitje.«

Že protislovni trditvi Hartmanna in Fechnerja izpričujeta, da filozofski prepis o podzvesti (nezavesti) še ni končan. V glavnem si stojita nasproti dva nazora: 1. bistvo, izvor in ogromno večino dušnosti tvori podzavest, koji sledi stoprav na višji stopnji razvoja zavest. Enaka različnost vlada nadalje v mislih o medsebojnosti duše (podzvesti) in duha (zavesti); 2. po drugem nazoru se razodeva psiha le v obliki zavesti, psihično je le to, kar je zavestno. Duh (duša) je istovita zavesti! Takozvani podzavestni procesi ne vsebujejo nič psihičnega, ampak so samo materialni; fiziološki dogodki v živčni substanci. Hipotetični podzavesti se upirata osobito pojma emotne dušne substance in substančne-ga jaza.

Psihologi podzvesti se sklicujejo na soglasje odličnih filozofov, na celo vrsto bioloških in psiholoških pojavov ter naglašajo zlasti dve dejstvi: 1. da prihajajo odločilni motivi zavestnega dušnega življenja iz podzvesti (instinkti, nagoni, dispozicije); 2. da postane vsaka zavestna dušna funkcija, ideja šele z »mehanizacijo« vodilna dušna sila, to se pravi, ko se pognesne v podzavest in se pridruži kot integralno kolesce podzavestnemu dušnemu stroju.

Vsi normalni biološki (vitalni) procesi potekajo v telesu podzavedno, gibanje mišic, izločevanje žlez, nervacije in cerebracije, dihanje pljuč, utripanje žil in srca, neristalitika želodca in čreves, šviganje refleksov, poseganje afektov, instinktov, nagonov in dispozicij, vse se godi podzavestno, šele bolečina v bolezni opozori nanje zavest. Ali so to sami mehanični, materialni dogodki?

Zaznava se dvigne gotova v zavest, ki ne ve niti najmanjše podrobnosti, kako je nastala s sodelovanjem čutil, živcev in starih predstav. Enako podzavestno deluje reprodukcija in asociacija predstav.

Samodejna abstrakcija, tvorba samodejnih, avtomatičnih pojmov (takozvanih prirojenih kategorij) se vrši podzavedno. Marsikaj zavestnega izgine v podzvesti, kar se pozneje pozabi in potem napačno opisuje kot prirojeno. Najvišji dušni čin intuicije preseneti zavest po mnogoletni podzavestni pripravi. Iz podzavedne dušne činovnosti si tolmači psihofiziologija vida pokončnost, enotnost in projekcijo slik. Kako si naj sicer predstavljamo dejstvo spomina in pozabe? Ali je podzavestni spomin le mrtva galerija, v kateri visijo slike predstav? Odkod deluje podzavedna sugestija hipnoze?

(Dalje prih.)

Hranilnica in posojilnica „Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani

registrirana zadruga z omejenim jamstvom.

Zadružnik zadruga postane lahko vsak, kogar sprejme načelstvo. Delež 50 K se vplača naenkrat in se obrestuje po 5⁰/₀.

Vstopnine se plača 2 K.

Hranilne vloge se sprejemajo od vsakega, če tudi ni zadržnik. Obrestna mera je 4⁰/₀. Obrestovanje se pričinja s 1. in 16. vsakega meseca.

Posojila se dajo le zadržnikom na osebni kredit po jako ugodnih pogojih.

Informacije pošilja zadruga vsakomur franko, kdor vpošlje 2*50 Din v znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se principijelno ne odgovarja.

Zadružni lokal je v Ljubljani, Frančiškanska ulica št. 6

Uradne ure za stranke so izvemši praznikov vsak četrtek in soboto od 1/2 17. do 1/2 18. ure.

Cenjenemu učiteljstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovejših vzorcih, najnovejše mladinske spise lastne in druge založbe, poštne in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenki itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in poštne prosto. - Vsako leto izide „Ročni zapisnik“ z osebnim štetom in imenikom vseh šol po slov. deželah.

UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI

registrov. zadruga z omej. zavezo

Frančiškanska ulica 6.

